

An evaluation of stakeholder participation process around the development of nuclear power plants in Borsele, the Netherlands

Figure 1, Simon Ghiotto. Heritage surrounding a nuclear power plant.

*Jesse van der Laan
S4864344*

Word Count: 6472

Abstract

The development of large-scale infrastructure projects generates social, economic and environmental impacts on many stakeholders. Limiting these impacts requires a high-quality stakeholder participation process, which in turn creates the possibility for a project to attain a high-level Social License to Operate. Plans are currently being formed to construct two additional nuclear power plants in Borsele, the Netherlands, as a source of reliable and clean energy. These plans are being formed, as the transition to cleaner sources of energy is essential to combat anthropologically induced climate change. The construction of two nuclear power plants has major economic, social and environmental impacts on local stakeholders such as residents and regional stakeholders such as the government. This paper investigates the stakeholder participation process that has been initiated by the municipality of Borsele and the national government. It then evaluates this process and relates it to the possibility of attaining a high-level Social Licence to Operate for the construction of the nuclear power plants. Interviews have been conducted with a member of the ‘dorpsraad’, a resident from Borsele, an employee of the municipality and an employee of the national government.

Through the use of this qualitative methodology, findings have shown that the quality of the stakeholder participation process initiated by the municipality can be categorized around placation and partnership. This stakeholder has initiated a timely and meaningful dialogue focused on local impacts of the nuclear powerplants development. The process initiated by the national government can be categorized around informing and is improving towards consultation. Their process started off monological and as informing, they are now attempting to facilitate a more meaningful dialogue. Furthermore, the national government is working on improving their transparency of decision making.

Essential aspects to improve the stakeholder participation process in Borsele are the reduction of reactivity and improvement of timeliness of the process. In order to do so, the municipality and national government should consult each other. They should aim at facilitating a meaningful and ongoing participation process during the project. By prioritizing transparent and efficient participation and incorporating stakeholders into the decision-making process, the overall quality of stakeholder engagement can be significantly improved. This could then lead to a higher chance of attaining a high-level Social License to Operate.

Table of Contents

- 1. Introduction..... 4
- 2. Theoretical Framework..... 5
  - 2.1 Social Impact Assessment 5
  - 2.2 Social License to Operate..... 6
  - 2.3 Stakeholder Participation Quality 7
- 3. Conceptual Model 8
- 4. Methodology 9
- 5. Results 13
  - 5.1 Timeline of the stakeholder participation process in Borsele 13
  - 5.2 Initiative by the municipality of Borsele 14
  - 5.3 Response of the national government 14
- 6. Discussion 16
  - 6.1 Perceptions of the stakeholder participation process 16
  - 6.2 Challenges and perspective on the future 18
- 7. Conclusion 19
  - 7.1 Evaluating the stakeholder participation process..... 19
  - 7.2 Improvements to the stakeholder participation process..... 20
  - 7.3 Limitations and Recommendations 21
- 8. Sources 22
- 9. Appendix 24
  - 9.1 Data Collection Instrument 24
  - 9.2 Consent form 31
  - 9.3 Transcriptions of Interviews..... 33

1. Introduction

Humanity is currently facing a climate change crisis as according to a review of a dataset of 88125 climate-related papers, around 99% state that climate change is anthropogenically induced (Lynas, 2021). One of the main contributors to climate change is the combustion of fossil-based fuels, which is done to generate energy. The primary source of energy which is consumed within the Netherlands is also fossil-based fuel (Roelofs, 2024). To battle climate change, less fossil-based fuel has to be consumed, therefore sustainable alternatives like wind and solar energy are essential. These have been becoming prominent in the energy systems of countries (Brook, 2014). However, these energy sources are inherently intermittent, which implies that they need to be supported by a back-up system, to create a reliable energy system. According to Brook et al. 2014 and Roelofs et al. 2024, a source which can operate as a sustainable, safe and reliable back-up system within the energy grid is nuclear energy. It is not weather dependent and generates relatively low carbon emissions. Many countries are exploring the role that nuclear energy can play in a sustainable future for energy systems. The Dutch government sees nuclear energy as a potential back-up system for other sustainable methods of generating electricity if implemented in a holistic policy (Gralla, 2016; MEZK, 2022).

The Netherlands currently operates one nuclear power plant in Borsele. Throughout history the topic of nuclear energy has seen a lot of discussion in the Netherlands. In 1994, the government decided on the closure of this nuclear power plant before 2004 (Nederlandse Omroep Stichting, 2020). However, this plan got overruled and currently, the license of operation for this nuclear power plant is valid until 2033 (Nederlandse Omroep Stichting, 2020).

According to Roelofs et al. 2024, there currently are plans to expand this network. In December 2022, the government came to an agreement of the proposal to construct two additional nuclear power plants in Borsele, which would be operational around 2035. The development of two high tech nuclear power plants is paired with a program of innovation which is the PIONEER 21-24 program. This is initiated by the national government, for the production of nuclear energy as sustainable, safe, and clean as possible (Roelofs, 2024). For this project, the national government has to comply to the omgevingswet which states that for every project which requires changes to the spatial environment, an extensive explanation of the participation process is necessary (Informatiepunt Leefomgeving, 2021).

Figure 2, Location of Borsele, the Netherlands

There are a lot of stakeholders which are involved with the construction of nuclear power plants, as the impacts of it are large (Brook, 2014). The risk of severe natural hazards can potentially affect a large area, which makes the potentially impacted population by a catastrophe tremendous. Furthermore, the operation of a nuclear power plants requires careful waste management. (Brook, 2014). In addition, the construction of two nuclear powerplants has social as the projects require major construction and operation (Vanclay, 2023). According to Gralla et al. 2016, risk, waste management and social aspects of sustainable nuclear energy production were mentioned less frequently in national policies than environmental, governance and economical aspects of nuclear energy production (Gralla, 2016). These factors, which contribute to the complexity of constructing and operating nuclear power plants, should not be overlooked. Therefore, the decision to construct two new nuclear power producing facilities in Borsele, is one that should be carefully made as it is impactful to local stakeholders.

2. Theoretical Framework

2.1 Social Impact Assessment

The large scale of the construction, operation and maintenance of a nuclear power plant impacts many stakeholders. In the wake of large projects, local stakeholders such as residents can be incentivized to protest as an act on behalf of their rights to influence decision-making (Hanna, 2015). In order to respect the principles of local stakeholders and their rights to a meaningful dialogue, it is essential to include stakeholders into the decision-making process and inform them well about the project (Hanna, 2015). A few contributing factors which generate the necessity to include stakeholders in developing nuclear power plants are; the social impact on the region, the risk of a potential natural disaster, the costs, the complexity of construction, operation and maintenance of nuclear power plants and the urgency to adapt to a reliable source of sustainable energy (Brook, 2014; Roelofs, 2024).

The stakeholder perception of nuclear energy is largely based on the information which is available to them (Dekker, 2010). When this information proves that the interests of two parties collide, particularly when there is asymmetrical decision-making power, then protest can be incentivized (Hanna, 2015). According to a perception study on nuclear energy by Institut Public de Sondage d'Opinion Secteur in 2022, around 33% of the respondents mentioned to have enough knowledge about nuclear energy in the Netherlands to have a clear opinion. This lack of knowledge creates a risk of potential biasedness in local stakeholders their opinions on nuclear energy, which could influence their perceptions on for example risk. In contrast, a study by Wildavsky and Dake (1990) concluded on the topic of risk perception of people, their perceptions are more influenced by trust in the institutions that provide information, rather than their informedness on a topic. However, a deficit of knowledge on the topic of nuclear energy could indicate that there is a lack of a meaningful dialogue between various stakeholders.

In terms of the risk perceptions of nuclear energy production, a study has been conducted on residents around the Hinkley Point C plant in England. Venables et al. 2012 states from this research that close proximity residents to a current nuclear power plant could have increased willingness to approve the construction of nuclear power plants compared to those who currently do not live in close proximity to a plant. This could be explained through the fact that they have experienced no major accidents and that they have been able to familiarize themselves with the nuclear power plant. For them, this causes the power plant to become integrated in to the background of their surroundings, as an ordinary and non-threatening aspect of daily life (Venables, 2012). This causes their perceived risk to lower as they are accompanied to living next to a nuclear power plant. However, there also were residents which felt like the nuclear power plant was not part of the landscape, as it was in contrast to the rural area. For these residents, there were no positive perceptions related to the nuclear power plant. Douglas and Wildavsky, 1982 state that risk perceptions are part of one's belief system, and not objective representations of reality. Therefore, perceptions about the risk of living next to a nuclear power plant remain subjective and person specific.

A method which is generally deployed on assessing the impact of projects which influence stakeholders, is that of Social Impact Assessment (SIA) (Vanclay, 2002; Vanclay, 2023). This method aims to analyse and evaluate the impacts and perceived impacts of a spatial project, by means of, among other things, assessing stakeholder participation. A method introduced by Mahmoudi et al. 2013 combines Social Impact Assessment with Social Risk Assessments into Risk and Social Impact Assessment (RSIA). This makes the method of SIA more suitable for evaluating and managing the social impact of projects which bare a large risk, such as nuclear energy production. RSIA incorporates the aspect of risk management and enhanced stakeholder participation in SIA to ensure that communities are more prepared and resilient against potential disasters which could occur near nuclear power plants. Furthermore, risk management and community resilience are essential in attaining a social license to operate for the construction of nuclear power plants as when perceived risks of stakeholders are lower, perceptions of the project positively change (Venables, 2012).

Imperiale et al. 2022 also argue that the conventional methods of SIA lack integration of the factor of disaster risk reduction (DRR), as they focus solely on social impacts. Therefore, he advocates for a more community-based approach where disaster prevention and resilience are central. This process should involve (local) stakeholder participation to understand and address their needs and include them in the decision-making process of a project (Imperiale, 2022). RSIA then offers a holistic approach to impact assessment and stakeholder participation by assessing the socio-political aspects of a project, while also dealing with the mitigation and management of positive and negative effects, which are significantly present with the construction and operation of the two potential nuclear power plants in Borsele (Mahmoudi, 2013).

2.2 Social License to Operate

Preliminary to the construction of any infrastructure project, especially ones that generate large impacts, it is essential to gain a high-level Social License to Operate (SLO). Through high quality stakeholder participation this licence can be attained. This license is a manifestation of the recognition of interests of different stakeholders, as it is centred around perceptions of stakeholders about their relationships to parties concerned with the development of a project (Thomson, 2011; Vanclay, 2023). Upkeeping a high-quality relationship with local stakeholders can reduce the likelihood of local protest and improve satisfaction with a project through lowering risks they perceive (Hanna, 2016). This is beneficial to the overall efficiency of a project and stimulates genuine stakeholder participation.

According to Thomson et al. 2011, there are four levels of SLO attainment which can be identified, see figure 3 (Thomson, 2011). This pyramid starts at the lowest form of SLO; at this level there is no acceptance or support of a project. The second and third level are acceptance and approval, at this level credibility has to be attained. The highest level of SLO is psychological identification, this occurs when a feeling of trust and ownership are present in a stakeholder. This approach to stakeholder participation is different than a monological one, as it does not focus on the perception of impacts but on relationships. Therefore, the stakeholders are empowered to create perceptions and evaluations of a project themselves.

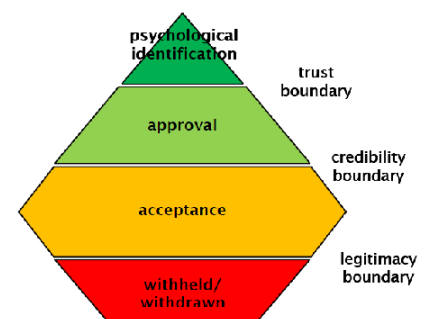

Figure 3, The Pyramid model of the SLO (Thomson, 2011)

2.3 Stakeholder Participation Quality

When high quality stakeholder participation is executed, the chance of attaining the highest level of SLO, psychological identification to a project, is the highest. This leads to a more efficient participation process and transparent decision making with satisfied stakeholders (Thomson, 2011). Through facilitating a dialogue by including stakeholders in decision-making processes and informing them well, a social license to operate can be attained, although it is not guaranteed that stakeholder participation will lead to the attainment of the license (Thomson, 2011; Vanclay, 2023).

The quality of stakeholder participation is high when stakeholders are involved early in the planning process, as this allows for influence on the decision-making process through incorporating their perspectives (Joao, 2012). According to the International Finance Corporation (IFC, 2007) a high-quality participation process consists of many factors. The participation process should:

- Target the population which is most likely affected by the project,
- Be localized to the context at hand, in native language and culture appropriate,
- Start timely to manage risks and improve outcomes, facilitating influence,
- Create a dialogue of information streams, to improve the project,
- Be meaningful, understandable for the consulted,
- Be non-manipulative and transparent,
- Documented and report back to the consulted,
- Be ongoing during the life of the complete project to build trust.

The methods of SIA and RSIA also state a couple of the high-quality participation factors which are mentioned by the IFC, 2007 to be essential, namely; community-based involvement early in the planning process, the facilitation of influence on the decision-making process and creating preparedness/ resilience against disasters within communities (Imperiale, 2022; Mahmoudi, 2013; IFC, 2007; Vanclay, 2023).

When stakeholder participation is practiced, it can be categorized on Arnstein's ladder of Citizen Participation which is illustrated in figure 4 (Arnstein, 1969). The ladder illustrates three categories; nonparticipation, tokenism and citizen power, which consist of eight specific 'rungs'. The first two rungs are centred around powerlessness of stakeholders and manipulation, the third until the fifth are centered around distributing information and monologue communication while the sixth until the eight are forms of citizen power, where dialogue and participation are performed well. If the factors of high-quality stakeholder participation mentioned by the IFC, 2007 and in the methods of SIA and RSIA are met, the process performed would fall in the category of citizen power and the chances of attaining a high level SLO would be the highest (Thomson, 2011).

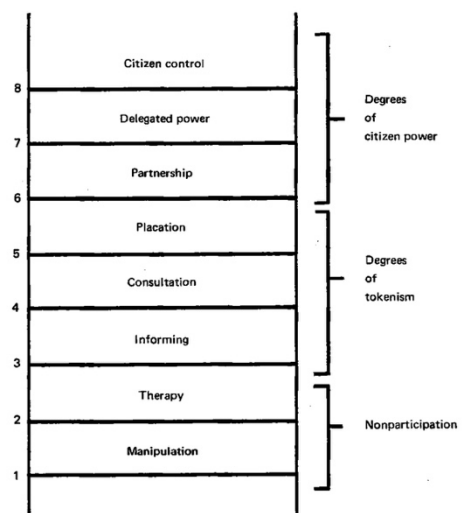

Figure 4, Arnstein's Ladder of Citizen Participation (Arnstein, 1969)

3. Conceptual Model

The level of Social License to Operate which is attained for a certain infrastructure project is largely dependent on the stakeholder participation process that surrounds it (Thomson, 2011; Vanclay, 2023). As highlighted in the Theoretical Framework, the quality of the stakeholder participation process is dependent on various factors, which lead to a categorisation of the process on the Ladder of Citizen Participation. The Conceptual Model in figure 5 illustrates the dynamics between the construction of the new nuclear power plants, the stakeholders, the stakeholder participation process and the potential of the attainment of a Social License to Operate.

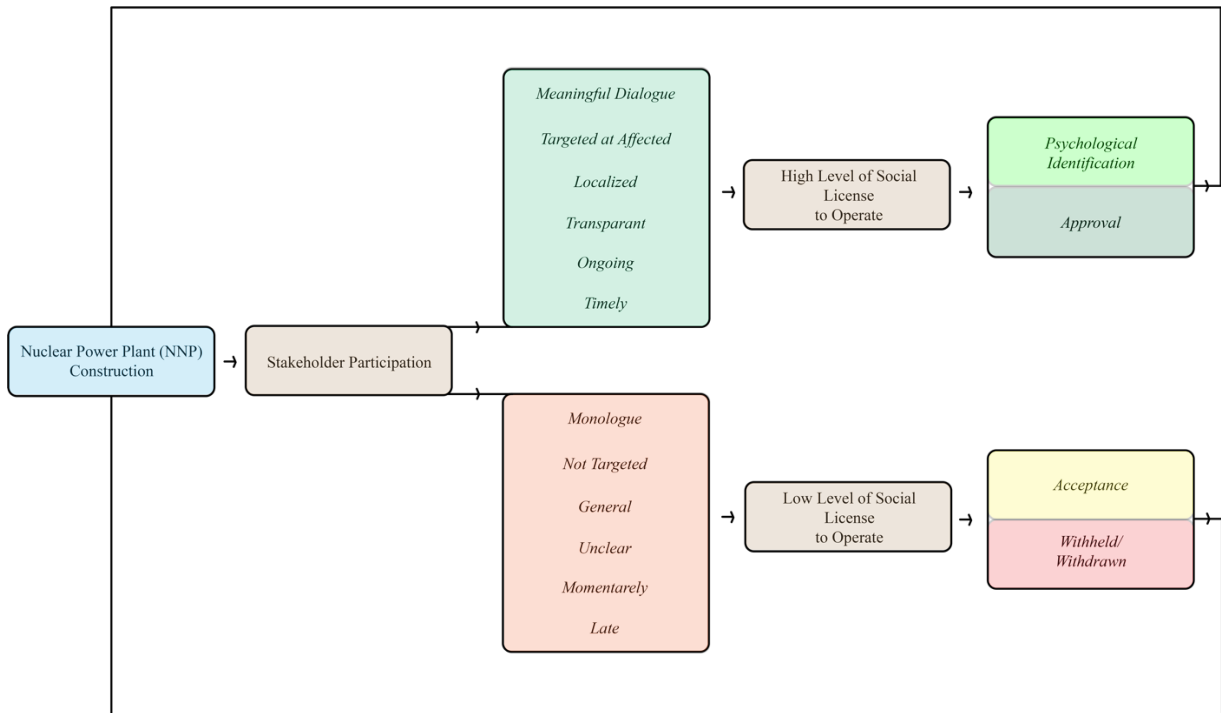

Figure 5, Conceptual model of stakeholder participation in relation to the level of SLO for Nuclear Power Plant construction.

4. Methodology

This study aims to evaluate and analyse how stakeholder participation, which is an important step of the RSIA, SIA and EIA methods, is implemented in the construction of two new nuclear power plants in Borsele, the Netherlands. The central research question for this study is:

How does the stakeholder participation process influence the possibilities of attaining a Social License to Operate for the development of a new nuclear power plants in Borsele, the Netherlands?

The following sub-questions will be answered to come to a concise conclusion for the main research question:

- ***Who are the stakeholders which are involved in the project of developing two new nuclear power plants in Borsele?***
- ***What are the key variables that determine the quality of stakeholder participation, that are applicable to the situation of the development of two nuclear power plants in Borsele?***
- ***What methods have been used to involve stakeholders in the planning and decision-making process of developing two nuclear power plants in Borsele?***
- ***How does the stakeholder participation process shape local experiences regarding the proposal of developing two nuclear power plants in Borsele?***
- ***What improvements can be made to the stakeholder participation process to enhance and improve the ability of stakeholders to make informed decisions and clear perceptions of the development of two nuclear power plants in Borsele?***

The research has been conducted through the use of a qualitative methodology in the form of interviews. This is done to ensure that the data gathered captures the complexity of stakeholder perceptions and experiences on stakeholder participation process. This prevents simplifying the issue at hand, since the complexity of the development of nuclear power plants is high.

Table 1 gives an overview of the groups of stakeholders which are present surrounding the project of constructing two nuclear power plants in Borsele. Representatives of the underlined stakeholders have been consulted within this research.

Three semi-structured interviews have been conducted on four stakeholders; a resident from Borsele, a member of the ‘dorpsraad’ of Borsele, an employee of the energy transition and liveability department of the municipality of Borsele and an employee of the Program Direction of Nuclear Energy from the Ministry of Economics and Climate. The interview with the resident has been conducted in combination with the ‘dorpsraad’ as this body originates from a resident initiative to centrally represent their local voice.

The first and second stakeholder are the resident and the member of the 'dorpsraad', which are directly affected by the presence of a nuclear power plants and might not directly receive benefits. This research aims to analyse what the perception of residents is on the presence of the current and future proposed nuclear power plants in Borsele is. Furthermore, the role of the stakeholder participation process in this perception shaping is researched.

The second stakeholder is an employee from the energy transition and liveability department of the municipality of Borsele. This department is responsible for the local decision-making process. This stakeholder highlights which responsibilities the authorities feel to have in relation to protecting local interests in relation to the development of two nuclear powerplants in Borsele and how stakeholder participation is facilitated in this project.

The third stakeholder that has been interviewed is an employee from the Ministry of Economics and Climate. This authority holds the decision-making power in the larger context of this project, which makes them a highly influential stakeholder with many interests. Therefore, interviewing them regarding the participation process of this project generates insightful results as their perspective is different than the first two stakeholders.

These interviews have been aimed at revealing the stakeholder participation process surrounding the construction of two nuclear powerplants in Borsele. The interviewee's have been found through contacting various institutions which act in Borsele over the phone and e-mail. After establishing contact in February, online interviews were conducted through Google Meet in March and April. Google Meet proved to be a stable platform for online meetings with high quality video conversations.

The data collected from these semi-structured interviews illustrates the stakeholder participation quality and stakeholder perceptions from different perspectives, which is beneficial for creating inferences.

By examining the qualitative data collected through making use of deductive and inductive coding in Atlas.ti, the quality of the stakeholder participation process is researched. This allows for insights to possibly improve future policies for impactful project development. Limitations to this methodology are potential respondent biases and the lack of generalizability of the data collected because of the subjective origin of the qualitative data.

In terms of ethical considerations, informed consent was a central theme. The research purpose was transparently communicated to respondents through delivering a detailed consent form. Furthermore, confidentiality and anonymity of the respondents are guaranteed to ensure safety for the respondents. Data storage during the research has been done safely on the database of the university and withdrawal from the research was possible at all times. In this manner I aimed to provide a transparent and representative research while actively reminding the interviewees to their rights. These ethical considerations are based on literature by Babbie, E. 2013 on the practice of social research.

Stakeholder	Influence	Role	Interests	Concerns
<u>Residents and Representatives</u>	Moderate, community action	Local affected community, concerned with local interest	Reliability, Sustainability, Economic Benefit	Disaster Risk, Local Safety, Disturbance of liveability, Sustainability of Energy
<u>Municipality</u>	Moderate, regulatory power; local advocate, zoning	Local authority, community engagement and advocate of local interests	Economic Growth, Sustainability of Energy, Community Well-Being	Public Safety, Disturbance of liveability, Affordability, Waste Management, Sustainability of Energy, Public Opinion
<i>Province</i>	Moderate, regulatory power; regional policy	Regional authority, larger scale planning, economic and social integration	Economic Growth, Sustainability of Energy, Regional Well-Being	Public Safety, Affordability, Waste Management, Sustainability of Energy, Public Opinion
<u>National Government</u>	High, regulatory power, national policy	National authority, decision maker, regulatory oversight of economy; finance and development	Economic Growth, Sustainability of Energy, National Well-Being	Public Safety, Affordability, Waste Management, Sustainability of Energy, Public Opinion
<i>Consultants</i>	Moderate, mediating	External party facilitating stakeholder participation	High-quality stakeholder participation, consensus, SLO	Public Opinion, Resistance, Inequality
<i>Non-Governmental Organisation</i>	Moderate, activism	Advocating for interests of organization	Sustainability of Energy, Ecological Protection, Equality, Public Safety	Waste Management, Sustainability of Energy, Climate Change, Safety, Public Opinion
<i>Developers</i>	Moderate, project design, stakeholder managers, finance	Project managers, handling environmental safety, stakeholder relations	Financial Gain, Technology Development, Reputation Development	Financial Risks, Technical Challenges, Regulatory issues, Feasibility, Safety, Public Opinion
<i>Contractors</i>	Low, executing the construction, managing supply chain	Construction management, environmental safety, quality control	Financial Gain, Reputation Development	Technical Challenges, Regulatory Issues, Feasibility, Safety, Public Opinion
<i>Investors</i>	Moderate, decision making and finance	Financing the project, steering it to their wishes	Financial Gain, Sustainability, Reputation Development	Financial Risks, Regulatory Issues, Public Opinion
<i>Media</i>	Moderate, informing stakeholders	Spreading information about the project to different stakeholders	Informedness, Transparency, Publicity	Public Opinion

Table 1, Stakeholder Analysis Table, written with interview results as source (underlined are the interviewed groups)

Through analysing the theoretical framework and the results, the following deductive and inductive codes were identified, which resulted in a coding tree illustrated in figure 6:

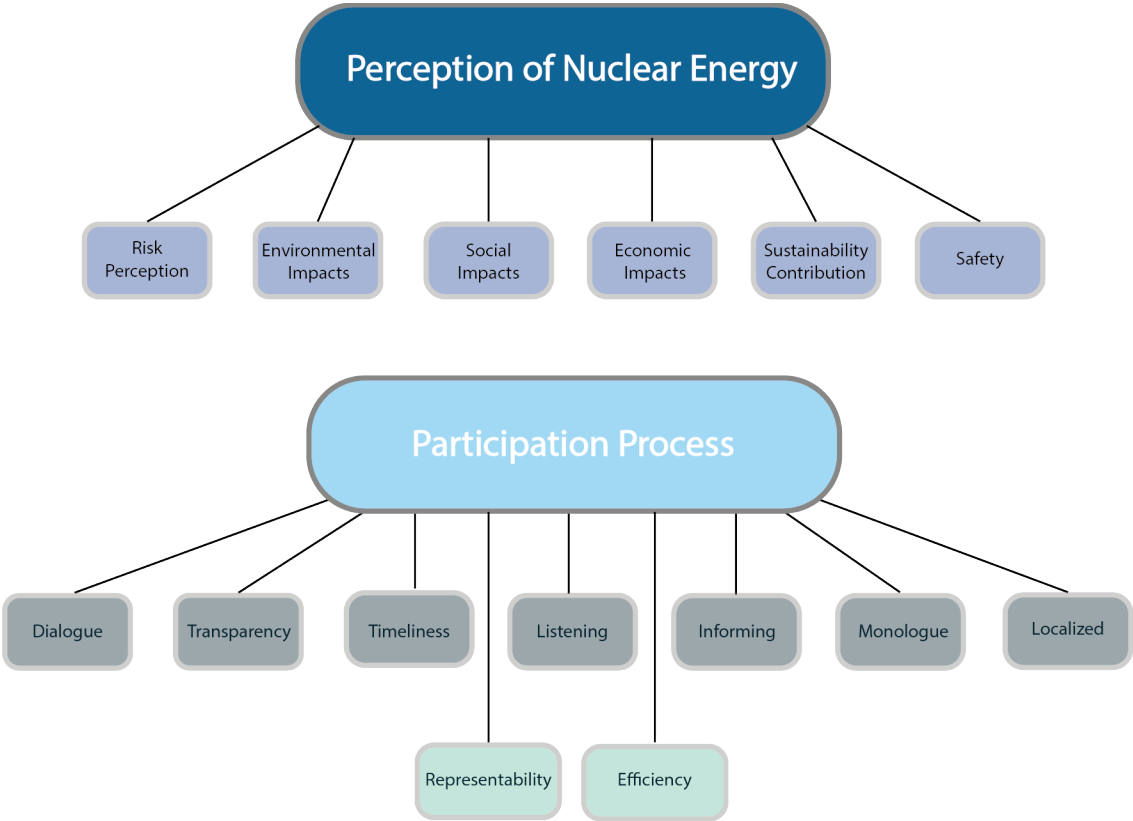

Figure 6, coding tree; inductive codes blue, deductive codes green under participation process

5. Results

5.1 Timeline of the stakeholder participation process in Borsele

The decision-making process regarding the construction of the two proposed nuclear powerplants in Borsele is mainly directed by the national government as they hold the decision-making power regarding the project. This stakeholder initiated the process for the proposal for developing the nuclear power plants in Borsele around the end of 2022 (Rijksoverheid, 2022). The municipality of Borsele intensively took part in the stakeholder participation process from 2023 onwards (Gemeente Borsele, 2023). The timeline of this process is visible in an overview in figure 7.

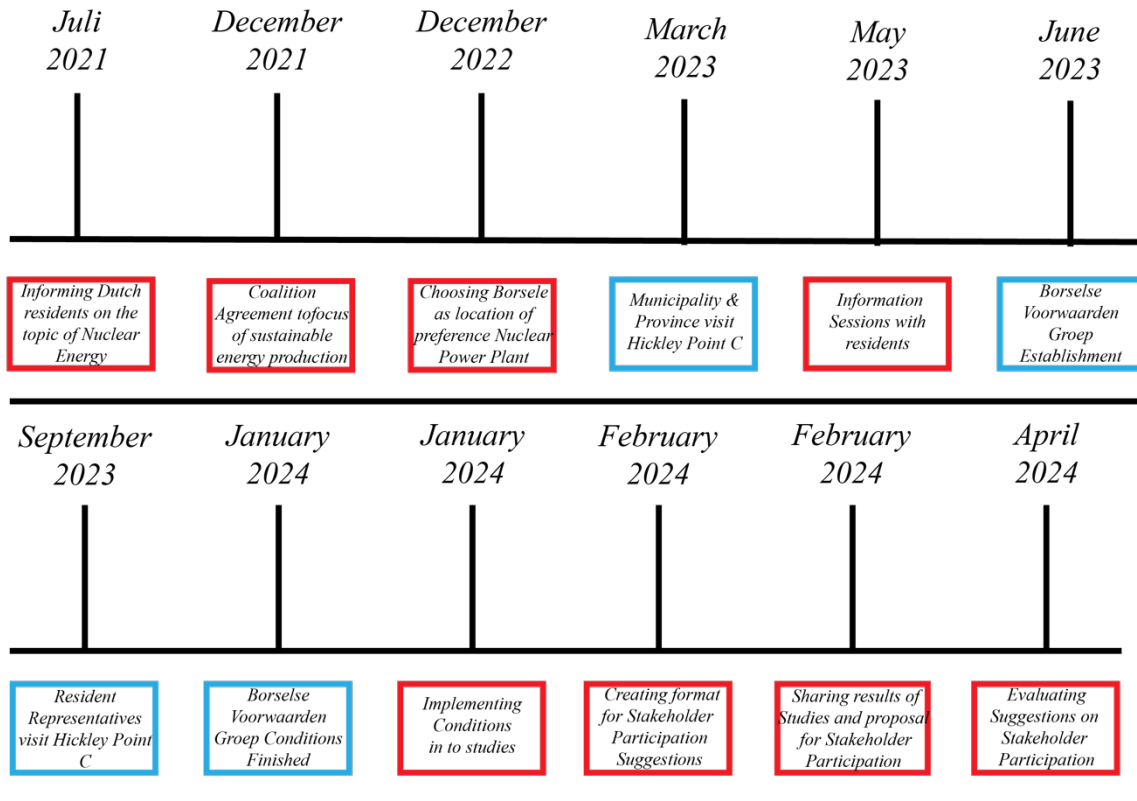

Figure 7, timeline of the development of the nuclear power plant proposal, blue is related to the municipality, red to the national government

According to the employee of the Ministry of Economics and Climate, the national government aims to and is obliged to facilitate a participatory process for stakeholders which are interested in the project, in compliance with the new 'omgevingswet'. The national government is still in search of a method which efficiently ensures high quality participation with a meaningful dialogue. Furthermore, it was mentioned that a lot of the decisions about details of the nuclear power plant construction are still quite uncertain.

5.2 Initiative by the municipality of Borsele

The first intensive initiative regarding stakeholder participation has been done on the fifth of June 2023. This was when the ‘Borselse Voorwaarden Groep’ was established by the municipality of Borsele. This group consisted of a hundred residents, selected on age, gender and location of residence (Gemeente Borsele, 2023). They were also assisted by experts on nuclear energy. According to the resident from Borsele, this group was formed because of their local experience with the social impact of the development of sustainable energy infrastructure. This group was created through the employment of an independent consultant with the goal of formulating conditions for the development of the two nuclear powerplants in Borsele. The municipality launched this process of genuine consultation of residents and local stakeholders through timely consultation, informing and the preparation of residents to the potential construction of the two proposed nuclear power plants. The employee of the municipality mentioned that this stakeholder participation process is encouraged by the national government, since it improves the informedness of residents and their ability to contribute to a meaningful dialogue.

The participation process which has been set up by the municipality also consisted of a visit to Hinkley Point C in Somerset, England. Members of the ‘Borselse Voorwaarden Groep’ visited the newly constructed nuclear power plant in England to research what impact the construction of such a project has on the region. The member of the ‘Dorpsraad’ mentioned that he believed, before visiting Hinkley Point C, many residents of Borsele did not yet understand what kind of social impact the construction of the proposed nuclear power plants would bring. Especially the lengthy construction phase would have a large social impact on the area as around ten thousand workers will need to have residence somewhere. The employee of the municipality of the Ministry of Economics and Climate mentioned this to be a major concern, but the situation could be an opportunity to develop homes which after construction is completed can be used for the regular housing stock. According to the member of the ‘Dorpsraad’ and the resident from Borsele, the visit to Hinkley Point C clarified to residents what could be expected of the potential construction of two additional nuclear plants in Borsele, through consulting ‘dorpsraden’ and municipalities in England.

In total, thirty-nine conditions were formed by the ‘Borselse Voorwaarden Groep’, which were divided over ten different categories. These are; built environment and logistics, safety and health, climate and energy, environment, nature and recreation, communication, ownership, housing, liveability, education, economic development and compensation of damage (Provincie Zeeland, 2023). The goal of this initiative was to voice the opinion of local stakeholders and gain decision-making influence.

5.3 Response of the national government

The conditions which were created by the ‘Borselse Voorwaarden Groep’ have been handed over to the national government. According to the employee of the municipality of the Ministry of Economics and Climate, these conditions were taken in to account when managing environmental and social impacts, through feeding the conditions in to technical studies. For example, one of the conditions was to avoid the construction of cooling towers. Currently, technical studies are analysing the feasibility of such a nuclear power plant. Furthermore, conditions regarding the location of the power plant are being taken in to account by the national government as Borsele is surrounded by the Natura 2000 zoning of the Westerschelde.

The national government supported the 'Borselse Voorwaarden Groep' initiative of the municipality in Borsele, and in response they launched their own stakeholder participation program. This was done through collecting responses and suggestions on nuclear energy production in the Netherlands and on how the stakeholder participation process should be formulated. This initiative has collected around 1300 responses which are now being analyzed and consulted to develop a definitive participation plan. According to the employee of the Ministry of Economics and Climate, the responses and suggestions are taken in to consideration by the national government and will receive a transparent response on why and how they have been taken in to account. Furthermore, the national government is facilitating a localized discussion about what they can do to give back to the region. This is formalized in consultation with the 'Dorpsraad' and the municipality of Borsele, whom they are offering a regional policy with a vision of improvement for Borsele. This policy consists of an extensive opportunity analysis, in which potential improvements to the region are stated.

6. Discussion

6.1 Perceptions of the stakeholder participation process

According to the resident of Borsele, the participation process initiated by the national government and the province started off disappointing but improved over time. As shown in figure 7, in 2021, the national government started to inform Dutch residents on the topic of nuclear energy production. In December 2022, the national government decided that Borssele will be the location of preference for two additional nuclear power plants (Rijksoverheid, 2022). According to them, there was enough space in this area and there were many benefits such as relevant local knowledge, waste management facilities and therefore also cost efficiency. However, their decision was made before a stakeholder participation plan was developed, which contradicts the IFC's 2007 guidelines on timely participation.

During the early stages of the project development, communication was organized one-sided, with limited opportunities for feedback and questions from local stakeholders. From the province of Zeeland, a mere survey was shared at first. The employee of the Ministry of Economics and Climate acknowledged that the national government had complications to make the participation meaningful. This was the case since was not enough information available to them, as they were still awaiting results of studies. This created a challenge for the national government as it is complicated to share information while studies are still ongoing. The employee of the Ministry of Economics and Climate mentioned that in this case, transparency of uncertainty and timely sharing of information are key here. Next to this, it was mentioned by the employee of the municipality that if the national government wants to do something in their way, they have the power to do so anyway, which would be a monocratic method of decision making.

In response to this criticism on monological communication and monocratic decision making, the municipality of Borsele established the 'Borselse Voorwaarden Groep' in 2023. This initiative created more transparency and informedness for residents, as they could timely develop conditions and partake in a meaningful dialogue. Furthermore, the member of the 'Dorpsraad' mentioned that the municipality created a smartphone app which shares updates on what is going on regarding sustainable energy projects in the area, this also contributes to the informedness of residents.

One of the major challenges during the 'Borselse Voorwaarden Groep' initiative was the diverse perceptions of nuclear energy production. Initially, the group which was advocating for resistance against the construction of new nuclear power plants was voicing their opinion clearly. Younger participants however got frustrated by this, as they were eager to start writing conditions. The situation changed after visiting Hinkley Point C in England. The group that visited this nuclear power plant reported back extensively to the rest of the 'Borselse Voorwaarden Groep'. This made a lot of impact and brought people together to set conditions and prepare themselves for the construction of the potential nuclear power plants in Borsele.

Currently, the municipality is working on a local impact report covering environmental, economic and social impacts of the development of a nuclear power plant. This report aims add a local perspective to take in to account for the decision-making of the national government. The employee of the municipality mentioned that the ‘Borselse Voorwaarden Groep’ will again be consulted when the local impact report results will become published. This is to ensure continuity of consultation throughout the participation process.

In 2024, the national government also initiated a stakeholder participation process. Complimentary to the input of the ‘Borselse Voorwaarden Groep’, a large-scale survey got launched to collect input from local stakeholders. The results are being analysed and a local environment manager has been appointed by the national government to locally direct the project. According to residents, this development was pleasing. The member of the ‘Dorpsraad’ mentioned that they are currently feeling more heard, since a dialogue has been initiated. Furthermore, an information centre on site will be opened, where environment managers of different projects in the municipality of Borsele will have meetings amongst them. This improves the localization and the dialogue between institutional stakeholders, while also increasing the efficiency of the decision-making process. A challenge now however is that the environment manager has to actually facilitate a meaningful dialogue and work together with other institutional stakeholders.

According to the employee of the Ministry of Economics and Climate, a challenge for the national government is effectively implementing the conditions set by the ‘Borselse Voorwaarden Groep’. Another issue is that there is no way to satisfy everyone and to reach holistic satisfaction. According to the employee of the Ministry of Economics and Climate, the goal of the national government nevertheless is to ensure that everyone is satisfied with the process of reaching a decision. She mentioned that this will be done through letting people feel heard, initiating a dialogue and being transparent about decision making. According to her, this is of importance because the resident should not be overlooked, as the construction of nuclear power plants is environmentally and sociologically impactful on their lives. Another point of improvement the employee of the Ministry of Economics and Climate mentioned is to enhance their transparency in decision making. They aim to do so through simplifying the language used in communication. Furthermore, they are currently working on creating more transparency towards the stakeholders on when information will be made public from the ongoing studies. These measures are intended to be beneficial for the transparency and efficiency of the participation process and they contribute to the timelines of it.

6.2 Challenges and perspective on the future

The employee of the municipality, resident from Borsele and member of the ‘Dorpsraad’ highlighted the diverse perceptions of nuclear energy production in Borsele. According to interviewee the employee of the municipality and the member of the ‘Dorpsraad’ this means that one of the biggest challenges within a such an impactful project, is to generate consensus. This was also mentioned by the employee of the Ministry of Economics and Climate, as she stated that there is no way to satisfy everyone. Therefore, it is necessary for stakeholders to remain open for the diverse number of perspectives on the topic of nuclear energy as she mentioned that working with residents and local stakeholders which are not open to discuss the possibility of the construction of a nuclear power plant, is complex. She mentioned that emotional responses tend to become prevalent in these situations, which causes biases and difficult situations.

In the interviews, potential advantages for the construction of additional nuclear power plants in the area of Borsele were identified. Both the resident from Borsele and the employee of the Ministry of Economics and Climate mentioned that the presence of a nuclear power plant in the area can lead to reduced perceived safety risks among residents. The familiarity with the existing plant’s safety decreases the fear that some residents may have regarding disaster risks. Consequently, these residents may have a more positive approach to a proposal of constructing two additional nuclear power plants, compared to those who have not lived near such facilities.

The resident of Borsele mentioned that especially the older residents that have been living in close proximity to the current nuclear power plant have lowered perceived safety risks. This would mean that they are willing to accept one or two more nuclear power plants faster than residents which have not lived next to nuclear power plants. The younger generation is more concerned with impacts on the environment on the Natura 2000 area but also with the demand for clean energy production. According to the resident, a benefit of a nuclear power plant over windmills and solar panels then is that it covers less area and is less in sight.

7. Conclusion

7.1 Evaluating the stakeholder participation process

In the context of the proposed construction of two nuclear power plants in Borsele, different layers of authorities have initiated their own participation process. The trajectories of the municipality and of the national government can be summarized in the following way:

In 2022, the national government proposed to construct two additional power plants in the Netherlands, with as preference location in Borsele. The process of formulating this decision had been done monological, as there was an absence of a meaningful dialogue. Furthermore, a stakeholder participation process was mentioned to be initiated after the decision of location preference had been made, which is not timely.

In response to this, in 2023, the municipality of Borsele and the ‘dorpsraad’ initiated a participation process called the ‘Borselse Voorwaarden Groep’. This initiative resulted in forming a group of a hundred representable residents to protest and act on behalf of the rights of the local stakeholders. They formulated thirty-nine conditions which were sent to the national government to take in to account for the development of the two nuclear power plants. This process is in line with the IFC (2007) their factors of a meaningful dialogue and timely, localized consultation. Furthermore, this stakeholder participation process greatly increased the informedness of residents on the topic of nuclear energy production through the visit of Hinkley Point C in Somerset, England. In addition, this participation process is ensured to be ongoing as the ‘Borselse Voorwaarden Groep’ will regroup when more project details are made available from the national government.

The participation process initiated by the municipality of Borsele can be regarded as a high-quality approach according to the IFC (2007) their factors. According to the Ladder of Citizen Participation developed by Arnstein, this method of participation would be placed around placation and partnership. This is the case since this participation process initiates a collaboration with local stakeholders but does not hand them decision-making power. This process initiated by the municipality would therefore allow a higher possibility of attaining a high level SLO for the project (Arnstein, 1969; Thomson, 2011).

In early 2024, the national government initiated its own stakeholder participation process, aligned with the ‘omgevingswet’. Furthermore, the conditions formulated by the ‘Borselse Voorwaarden Groep’ are taken in to account by the national government. This is done through implementing them in studies which are conducted in the area. Also, an environment manager has been installed to locally orchestrate the project. This contributes towards a more meaningful and localized dialogue than in 2022, as it supports to propose and analyse scenarios which are preferred by the local stakeholders. However, the national government is still in search of the right method to implement the conditions and prioritizes transparency towards other stakeholders on this case.

The participation process initiated by the national government can be classified around informing and consultation, according to Arnstein’s Ladder of Citizen Participation. Initially, when decisions about the nuclear power plants were made in 2022, stakeholders were merely informed without significant opportunity for input. However, this is now improving towards consultation by attempts to foster a localized dialogue as they are still developing their final participation plan. Consequently, although the current the possibility of attaining a high level SLO is mediocre, the prospect of future improvements to the participation process suggest a positive improvement for the possibility of attaining a high level SLO.

7.2 Improvements to the stakeholder participation process

As demonstrated in this thesis, stakeholder participation for the development of the plans for two new nuclear power plants in Borsele has been extensively carried out. Both the municipality and the national government are working on their own methods of stakeholder participation. Initially, the development of a proposal to construct two additional power plants in Borsele got formulated without participation. In response however, the municipality formulated the ‘Borselse Voorwaarden Groep’, which has proven to be effective in terms of generating a localized, transparent, ongoing and meaningful dialogue. This initiative has been done timely, as the project is still at the starting phase.

The national government is now aiming to be as transparent as possible in their decision making. Additionally, the national government is still developing an own participation process in compliance with the omgevingswet. They are also including the conditions created by the ‘Borselse Voorwaarden Groep’ in their studies. Both parties are thus actively engaging stakeholders in the development of the plans for the nuclear power plants, which positively influences the possibility of attaining a high-level SLO. Achieving this SLO would ensure that the impacts on stakeholders remain limited. While the national government their participation process initiated still needs improvement, positive progress has been made.

To improve the stakeholder participation in Borsele, it is essential to reduce reactivity and improve timeliness of the process. The primary challenge is to facilitate a meaningful dialogue between the affected residents and the decision makers which are the national government. This can be achieved through improving transparency in decision making and through facilitating and meaningful, ongoing, participation process during the project. Additionally, improvements to the process should focus on collaboration between the national government and municipality. By prioritizing transparent and efficient participation and incorporating stakeholders into the decision-making process, the overall quality of stakeholder engagement can be significantly improved.

7.3 Limitations and Recommendations

This research has several limitations, primarily related to potential biasedness in responses. In the collection of data, only four online interviews have been conducted; with a resident of Borsele, a member of the 'dorpsraad', an employee of the municipality and an employee of the national government. Furthermore, biasedness could have been created due to the fact that the subject of nuclear energy can cause emotional responses in interviewee's, leading to possible irrationality. Another factor which could have caused biasedness in results is the fact that the interview with the 'dorpsraad' has been conducted at the same time as with the resident. This means that responses of these interviewee's could have influenced each other.

Other than that, the process of stakeholder participation in the project is still undergoing a lot of changes as it is still in an early phase. This means that it is hard to write conclusions about the quality of the process overall.

Future research regarding the development of nuclear power plants in the Netherlands should compare Dutch cases to international cases like Hinkley Point C. This could allow research to identify where improvements can be made to the stakeholder participation process by comparing different cases. Through analysing these possible improvements, the overall process can be improved, which could lead to a higher chance of attaining a high-level Social Licence to Operate. This would be beneficial to all stakeholders. Furthermore, the quality of the stakeholder participation process for the development of nuclear powerplants in Borsele should continue to be monitored, as the project is still ongoing. In this way, possible room for improvement of the stakeholder participation process can be identified timely, which would assist in ensuring a more high-quality process.

8. Sources

- Arnstein, S.R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association* (pp. 24-34).
- Babbie, E. 2013. *The Practice of Social Research*. 13th edition. *Wadsworth, Cengage Learning*.
- Brook, B.W., Alonso, A., Menely, D.A., Mizak, J., Bles, T. and van Erp, J.B. (2014). Why nuclear energy is sustainable and has to be part of the energy mix. *Sustainable Materials and Technologies, Volume 1 and 2*. (pp. 8–16). <https://doi.org/10.1016/j.susmat.2014.11.001>.
- Dekker, P., Goede, I., & van der Pligt, J. (2010). De publieke opinie over kernenergie. (SCP- special; Nr. 51). *Sociaal Cultureel Planbureau*. <http://www.scp.nl/content.jsp?objectid=24803>.
- Douglas, M., & Wildavsky, A. (1982). How can we know the risks we face? Why risk selection is a social process. *Risk Analysis*, 2(2), 49–58.
- Gemeente Borsele (2023). *Borselse Voorwaarden Groep*. Available at: <https://www.borsele.nl/borselse-voorwaarden-groep>. Accessed on June 11th 2024.
- Gralla, F., John, B., Abson, D.J., Møller, A.P., Bickel, M., Lang, D.J. and von Wehrden, H. (2016). The role of sustainability in nuclear energy plans—What do national energy strategies tell us? *Energy Research & Social Science, Volume 22*. (pp. 94–106). <https://doi.org/10.1016/j.erss.2016.09.003>.
- Hanna, P. (2016). The social impacts of large projects on Indigenous Peoples: Procedures, processes and protests. *University of Groningen*. Available at: https://pure.rug.nl/ws/portalfiles/portal/32661649/Chapter_4_.pdf. Accessed on June 13th 2024.
- Hanna, P., Vanclay, F., Langdon, E. J., & Arts, J. (2015). Conceptualizing social protest and the significance of protest actions to large projects. *The Extractive Industries and Society, Volume 3, Issue 1*, (pp. 217-239). <https://doi.org/10.1016/j.exis.2015.10.006>.
- Provincie Zeeland (2023). Borselse Voorwaarden voor grootschalige energietransitie. Available at: <https://www.zeeland.nl/inzeeland/8-winter-2023/borselse-voorwaarden-voor-grootschalige-energietransitie>. Accessed on June 11th 2024.
- Informatiepunt Leefomgeving (2021). Overzicht regels participatie bij de instrumenten van de Omgevingswet. Available at: <https://iplo.nl/regelgeving/omgevingswet/participatie/participatie-instrumenten/participatie-instrumenten-omgevingswet/>. Accessed on April 3rd 2024.
- Institut Public de Sondage d'Opinion Secteur (2022). Inzicht in de opinievorming van Nederlanders over Kernenergie, Rapport voor de RLI. Available at: https://www.rli.nl/sites/default/files/ipsos_rapport_inzicht_in_de_opinievorming_van_nederlanders_over_kernenergie.pdf. Accessed on April 15th 2024.
- Imperiale, A. J. and Vanclay, F. (2023). Re-designing Social Impact Assessment to enhance community resilience for Disaster Risk Reduction. *Climate Action and Sustainable Development, Sustainable Development, Volume 32, Issue 2*. <https://doi.org/10.1002/sd.2690>.
- International Finance Corporation (2007). *Stakeholder Engagement: A Good Practice Handbook for Companies Doing Business in Emerging Markets*. Available at: <https://www.ifc.org/content/dam/ifc/doc/mgrt/ifc-stakeholderengagement1.pdf>. Accessed on May 7th 2024.

Lynas, M., Houlton, B.Z. and Perry, S. (2021). Greater than 99% consensus on human caused climate change in the peer-reviewed scientific literature. *Environmental Research Letters Issue 16*. <https://doi.org/10.1088/1748-9326/ac2966>.

Mahmoudi, H., Renn, O., Vanclay, F., Hoffmann, V. and Karami, E. (2013). A framework for combining social impact assessment and risk assessment. *Environmental Impact Assessment Review, Volume 43* (pp. 1–8). <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2013.05.003>.

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (MEZK). Nadere uitwerking van de afspraken uit het coalitieakkoord op het gebied van kernenergie. Available at: <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-afffff00334fa8a416ad760a9074755757e9b7d6/pdf>. Accessed on April 5th 2024.

Nederlandse Omroep Stichting (2020). Kerncentrale Borssele blijft mogelijk langer open. Available at: <https://nos.nl/artikel/2326559-kerncentrale-borssele-blijft-mogelijk-langer-open>. Accessed on June 11th 2024.

Rijksoverheid (2022). Borssele voorkeurslocatie voor twee nieuwe kerncentrales. Available at: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2022/12/09/borssele-voorkeurslocatie-voor-twee-nieuwe-kerncentrales>. Accessed on June 12th 2024.

Roelofs, F., Breijder, P., Hania, R., Govert de With, Geert-Jan de Haas and Schram, R. (2024). Highlights and outlook of the Dutch PIONEER 2021–2024 R&D program. *Nuclear Engineering and Design Volume 417*: <https://doi.org/10.1016/j.nucengdes.2023.112873>.

Simon Ghiotto (2020). Zijn we klaar voor de kernuitstap? *Itinera*. Available at: <https://www.itinera.team/nl/publicaties/opiniestukken/zijn-we-klaar-voor-de-kernuitstap>. Accessed on April 10th 2024.

Thomson, I., Boutilier, R. G. (2011). Social license to operate. *SME Mining Engineering Handbook* (pp. 1779-1796). Littleton, CO: Society for Mining, Metallurgy and Exploration.

Vanclay, F. (2002). Conceptualising social impacts. *Environmental Impact Assessment Review Volume 22, Issue 3*, (pp. 183–211). [https://doi.org/10.1016/s0195-9255\(01\)00105-6](https://doi.org/10.1016/s0195-9255(01)00105-6).

Vanclay, F. (2023). After 50 years of social impact assessment, is it still fit for purpose? *Current Sociology Volume 72, Issue 4*. <https://doi.org/10.1177/00113921231203189>.

Venables, D., Pidgeon, N.F., Parkhill, K.A., Henwood, K.L. and Simmons, P. (2012). Living with nuclear power: Sense of place, proximity, and risk perceptions in local host communities. *Journal of Environmental Psychology Volume 32, Issue 4*, (pp. 371–383) <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2012.06.003>.

Wildavsky, A., & Dake, K. (1990). Theories of risk perception: Who fears what and why? *Daedalus, Volume 119 Issue 4*. (pp. 41–60).

9. Appendix

9.1 Data Collection Instrument

Interview Guide Municipality Borsele

Role in Project & Perception

For how long and in which way have you been involved in the plans to construct two new nuclear power plants in the Netherlands and specifically in Borsele?

Based on your professional experience in the involvement with the operation and potential construction of nuclear power plants in Borsele, how does the municipality and higher levels of government in the Netherlands view the role of nuclear energy for the future energy mix?

- Could you mention some of the positive and negative aspects of nuclear power plants which influence this statement?

Which responsibility do you feel that the government/ municipality has in the decision-making process of constructing those new nuclear power plants?

- Through what methods is ensured that these responsibilities are carefully considered?
- How are the environmental, social and economic impacts taken in to consideration?

Stakeholder Participation

What is the general perception of nuclear energy production in the municipality of Borsele, through the eyes of local stakeholders like for example residents?

To your knowledge, how are stakeholders such as NGO's, investors and local residents incorporated in the decision-making processes for constructing two nuclear power plants in Borsele?

- Can you share any experiences you have had related to stakeholder participation in the context of the construction of those two nuclear power plants?

Do you feel like NGO's, investors and local residents have sufficiently been involved in the decision-making process of where these nuclear power plants should be developed?

Improvements to the Participation Process

What are the main challenges in stakeholder participation which have to be faced with impactful projects like the construction of new nuclear power plants?

Based on your knowledge about stakeholder involvement in the decision-making process for the development of the two new nuclear power plants, are there ways in which, according to you, this involvement could be improved?

- What methods can you think of?
- Are there any specific concerns that should definitely not be overlooked in the process of deciding if the nuclear power plants should be constructed?

To conclude the interview; are there any particular experiences or aspects which you would like to mention related to the development of two nuclear power plants in Borsele?

Interview Guide Municipality Borsele (Dutch)

Rol in Project & Perceptie

Welke hoofdzaken en uitdagingen waar de gemeente Borsele en de afdeling Grootschalige Energie Transitie zich mee bezig houdt spelen op dit moment vooral?

In 2022 is de overheid tot besluit gekomen om twee nieuwe kerncentrales te gaan ontwikkelen. Ben je zelf betrokken bij het maken van de plannen om twee nieuwe kerncentrales te bouwen in Borsele en zo ja, hoe lang al?

Wat voor toekomstige rol ziet de gemeente Borsele en voor het opwekken van kernenergie in verband met de toekomstige energie vraag?

- Zou je wat kunnen uitleggen over de positieve en negatieve aspecten van het opwekken van kernenergie met een kerncentrale?

Welke verantwoordelijkheden heeft de gemeente en de overheid wanneer het gaat om de besluitvorming over het bouwen van nieuwe kerncentrales in Borsele?

- Welke methoden worden gebruikt om deze verantwoordelijkheden na te komen?
- Hoe worden de impacts op het sociale, economische en omgeving gebied meegenomen in besluitvormingen?

Participatie

Wat is de algemene perceptie van kernenergie in de gemeente Borsele, door de ogen van bijvoorbeeld bewoners en ondernemers?

Hoe worden belanghebbenden zoals bewoners, bedrijven en investeerders betrokken bij de discussies en besluitvorming over het bouwen van twee nieuwe kerncentrales in Borsele?

- Kan je enige ervaringen delen over deze manier van participatie?

Kan je me wat vertellen over de Borselse Voorwaarden Groep?

- Hoe is dit initiatief tot stand gekomen?
- Wat was het doel van het samenstellen van deze Voorwaarden Groep?

Wat is het belang van dit participatieproces in de ogen van de gemeente Borsele?

Naar jouw mening, worden belanghebbenden genoeg betrokken bij de discussies en besluiten over waar de kerncentrales gebouwd gaan worden en hoe de details van het plan er uit gaan zien?

- Kunnen je een voorbeeld delen van een succesvol beïnvloed besluit door het participatieproces in dit project?

Verbetering in het Participatie Proces

Wat zijn de grootste uitdagingen in het participatieproces in een project met zoveel impact als het bouwen van nieuwe kerncentrales?

Gebaseerd op jouw kennis over het participatieproces van belanghebbenden, zijn er mogelijkheden om dit proces nog beter te laten verlopen?

- Op welke manier zou dit kunnen?
- Zijn er specifieke aspecten die zeker niet vergeten moeten worden bij de besluit vorming over het bouwen van de nieuwe kerncentrales?

Ter conclusie, zijn er nog ervaringen of aspecten die jullie graag willen delen omtrent de ontwikkeling van de plannen voor twee nieuwe kerncentrales in Borsele?

Interview Guide Resident & Dorpsraad Borsele

Current view of Borsele

For how much time have you been living in the municipality of Borsele?

Is Borsele a pleasant area to live in?

- Why, which factors contribute to this?

Does the presence of the nuclear power plant in Borsele influence this opinion?

- How do you feel about it?

Based on your local experience of living near a nuclear power plant, how do you view the positive and the negatives consequences of the operation of a nuclear power plant?

- How informed about nuclear energy and its risks?
- Could you explain some positive and negative aspects which come to mind when thinking about a nuclear power plant?

Stakeholder Participation

In 2022, the Dutch government has agreed on a proposal to construct two new nuclear power plants in the Netherlands and the preferred location to do so is Borsele.

Have you been informed about the decision to construct the two nuclear power plants?

- How have you received this information?

Have you participated in any discussions or decision-making processes related to the development of two new nuclear power plants in Borsele?

- Can you share any experiences you have had related to stakeholder participation in the context of the construction of those two nuclear power plants?

What is your opinion about this development?

- How would the development of these two nuclear power plants influence your opinion on the pleasantness of living in Borsele?

Improvements to the Participation Process

Do you feel like you have sufficiently been involved in the decision-making process of where these nuclear power plants should be developed and how they should be operated?

- In which ways have you been able to influence this process?
- Can you share an example where the input of a stakeholder successfully influenced the plans of constructing two nuclear power plants in Borsele?

Based on your experiences of involvement in the decision-making process for the development of the two new nuclear power plants, are there ways in which, according to you, this involvement could be improved?

- What methods can you think of?
- Are there any specific concerns that should definitely not be overlooked in the process of deciding if the nuclear power plants should be constructed?

To conclude the interview; are there any particular experiences or aspects which you would like to mention related to the development of two nuclear power plants in Borsele?

Interview Guide Resident & Dorpsraad Borsele (Dutch)

Huidige perceptie van Borsele en rol bij kerncentrale ontwikkelingen

Wat is het centrale doel waar de dorpsraad Borsele en BEN2030 duurzaam zich op dit moment mee bezig houdt?

Op wat voor manier beïnvloed de kerncentrale in Borsele het behalen van deze doelen?

Hoe geïnformeerd zouden jullie jezelf schatten omtrent het gebied van kerncentrales en kernenergie?

Wat voor toekomstige rol zien jullie voor het opwekken van kernenergie in verband met de toekomstige energie vraag en wat is de perceptie van belanghebbenden zoals bewoners hierover?

- Hoe zouden jullie de positieve en negatieve aspecten van het leven bij een kerncentrale beschrijven? / **Waar komt die verdeeldheid vandaan?**

Wat voor verantwoordelijkheden komen in jullie optiek kijken bij het bouwen en gebruiken van een kerncentrale?

- Hebben jullie kennis over op welke manier deze verantwoordelijkheden gewaarborgd worden?

Participatie

In 2022 is de overheid tot besluit gekomen om twee nieuwe kerncentrales te gaan ontwikkelen. Zijn jullie betrokken bij het ontwikkelen van de plannen om twee nieuwe kerncentrales te ontwikkelen in gemeente Borsele?

Op wat voor manier is de dorpsraad geïnformeerd en benaderd over dit project?

Participeert de dorpsraad in discussies en besluit vorming over het project om de nieuwe kerncentrale te ontwikkelen?

- Kunnen jullie ervaringen delen over dit proces?

Wat is het belang van dit participatieproces in de ogen van de Dorpsraad?

Zijn jullie bekend met de Borselse Voorwaarden Groep?

- Hebben jullie geparticipeerd in dit proces en hoe is dit verlopen?
- Is er een verandering gekomen in de perceptie?

Wat voor invloed zou het project om de twee nieuwe kerncentrales te bouwen in Borsele hebben op de leefbaarheid en kwaliteit van leven in gemeente Borsele en het behalen van jullie doel?

Naar jullie mening, zijn jullie genoeg betrokken bij discussies en besluit vorming over waar deze kerncentrales gebouwd gaan worden en hoe de details van het plan er uit gaan zien?

- Kunnen jullie een voorbeeld delen van een succesvol beïnvloed besluit door het participatieproces in dit project?

Verbetering in het participatieproces

Op jullie participatie ervaring gebaseerd, zijn er manieren hoe dit proces verbeterd kan worden als het gaat om nucleaire energieontwikkelingen in Borsele?

- Op welke manier zou dit kunnen?
- Zijn er specifieke aspecten die zeker niet vergeten moeten worden bij de besluit vorming over het bouwen van de nieuwe kerncentrales?

Ter conclusie, zijn er nog ervaringen of aspecten die jullie graag willen delen omtrent de ontwikkeling van de plannen voor twee nieuwe kerncentrales in Borsele?

Interview Guide Ministerie van Economische Zaken en Klimaat

Rol in Project & Perceptie

Wat voor toekomstige rol ziet het EZK voor het opwekken van kernenergie in verband met de duurzame energie vraag?

- Zou je wat kunnen uitleggen over de positieve en negatieve aspecten van het opwekken van kernenergie met een kerncentrale?

In 2022 is de overheid tot besluit gekomen om twee nieuwe kerncentrales te gaan ontwikkelen. Hoe ben je zelf betrokken bij de plannen om twee nieuwe kerncentrales te bouwen in Borsele?

Welke verantwoordelijkheden heeft de overheid wanneer het gaat om de besluitvorming over het bouwen van nieuwe kerncentrales in Borsele?

- Welke methoden worden gebruikt om deze verantwoordelijkheden na te komen?
- Hoe worden de impacts op het sociale, economische en omgeving gebied meegenomen in besluitvormingen?

Participatie

Hoe zou je de algemene perceptie van kernenergie beschrijven in Nederland door de ogen van bewoners en ondernemers?

- Welke factoren spelen een rol in het creëren van deze perceptie?

Het bouwen van nieuwe kerncentrales heeft natuurlijk een grootse impact op de sociale omgeving. Hoe worden belanghebbenden zoals bewoners, bedrijven en investeerders betrokken bij de discussies en besluitvorming over het bouwen van twee nieuwe kerncentrales in Borsele?

- Kan je enige ervaringen delen over deze manier van participatie?
  - o Is er veel animo geweest voor het vrijwillige participatie verzoek?
- Welke aspecten aan een participatie traject zijn belangrijk volgens het EZK?
- Hoe wordt ervoor gezorgd dat dit zinvolle en oprechte participatie is en hoe wordt ervoor gezorgd dat belanghebbenden dit merken?

Kan je ervaring delen vanuit andere impact volle en onzekere projecten waarin je als omgevingsmanager hebt gewerkt over welke opzet van een participatie traject vaak goed functioneert en waarom dit zo is?

Vanuit de gemeente en dorpsraad is een intensief participatie traject opgezet genaamd de Borselse Voorwaarden Groep. Op wat voor manier wordt er door het ministerie gereageerd op dit initiatief?

- Kan je me iets vertellen over welke voorwaarden er gesteld zijn en hoe er rekening gehouden gaat worden met deze voorwaarden?

Wat is het belang van dit participatieproces in de ogen van de overheid?

Naast burgers zijn belanghebbenden zoals bouwbedrijven en investeerders ook belangrijk voor het bouwen van kerncentrales, hoe worden zij betrokken in het ontwikkelingsproces?

Naar jouw mening, worden belanghebbenden genoeg betrokken bij de discussies en besluiten over waar de kerncentrales gebouwd gaan worden en hoe de details van het plan er uit gaan zien?

- Kun je een voorbeeld delen van een succesvol beïnvloed besluit door het participatieproces in dit project?

Verbetering in het Participatie Proces

Wat zijn de grootste uitdagingen in het participatieproces in een project met zoveel impact als het bouwen van nieuwe kerncentrales?

Gebaseerd op jouw kennis over het participatieproces van belanghebbenden, zijn er mogelijkheden om dit proces nog beter te laten verlopen?

- Op welke manier zou dit kunnen?
  - o Had de overheid niet voorop kunnen lopen in plaats van de gemeente?
  - o Transparantie tegenover betrokkenen? Hoe wordt dit gewaarborgd?
- Zijn er specifieke aspecten die zeker niet vergeten moeten worden bij de besluit vorming over het bouwen van de nieuwe kerncentrales?

Ter conclusie, zijn er nog ervaringen of aspecten die jullie graag willen delen omtrent de ontwikkeling van de plannen voor twee nieuwe kerncentrales in Borsele?

9.2 Consent form

Research project title: An evaluation of the stakeholder participation process in the development of nuclear power plants in Borsele, the Netherlands

Researcher: Jesse van der Laan.

This research is performed with the goal in mind to gain an insight of the nuclear energy market in the Netherlands for writing a bachelors thesis. I expect that the interview will take 45 minutes. I do not anticipate that there are any risks connected to this interview and your participation with the interview and researchers. I first of all would like to thank you for agreeing to participate in our research and that you are willing to be interviewed by me.

Ethical procedures for academic research undertaken for the Rijksuniversiteit Groningen (RUG) university, according to the General Data Protection Regulation, explicitly require that interviewees agree to being interviewed and how the information collected from the interview will be used.

This consent form that lies before is required to inform you about the goals of this research, your involvement in forming the results in the research and that you are aware of the conditions in which you are interviewed. Would you therefore read the accompanying information sheet and then sign this form to certify that you approve the following:

- The interview will be recorded and a transcript will be produced.
- You will be sent the transcript and you are free to correct any factual errors.
- The transcript of the interview will be analysed by me (the researcher)
- You have the right to resign from the research and for your data to be destroyed.
- Access to the interview transcript will be limited to the supervisors, the researcher and the responsible academic RUG Staff.
- Any summary interview content, or direct quotations from the interview, that are made available through academic publication or other academic outlets will be anonymized so that you cannot be identified, and care will be taken to ensure that other information in the interview that could identify yourself is not revealed.
- The actual recording will be on the RUG online storage until the research has been completed, afterwards the recording will be destroyed.

By signing this form, I agree that;

1. I am voluntarily taking part in this project. I understand that I don't have to take part, and I can stop the interview at any time;
2. The transcribed interview or extracts from it may be used as described above;
3. I have read the Information sheet;
4. I don't expect to receive any benefit or payment for my participation;
5. I can request a copy of the transcript of my interview and may make edits I feel necessary to ensure the effectiveness of any agreement made about confidentiality;
6. I have been able to ask any questions I might have, and I understand that I am free to contact the researcher with any questions I may have in the future.

Research participants name:

Participants Signature & Date

Researchers name:

Researchers Signature & Date

Contact person: Jesse van der Laan

Tell: +31618246448

Mail: j.van.der.laan.13@student.rug.nl

Supervisor: Philippe Hanna, p.hanna@rug.nl

9.3 Transcriptions of Interviews

Interviewee 1: Municipality Borssele

Interviewer: Mijn eerste vraag was dan. Welke hoofdzaken en uitdagingen waar de gemeente Borssele en de afdeling grootschalige energietransitie zich mee bezighouden, spelen nu vooral zeg maar waar zijn jullie nu hard mee bezig?

Interviewee: Waar we nu mee bezig zijn is uitvoering geven aan het opstellen van een Lokaal Impact rapport. Dus ja, wij zijn twee keer in Engeland geweest. Vorig jaar één keer met de bestuurders en één keer met deelnemers vanuit ons participatietraject inwoners. En daar hebben we eigenlijk geleerd dat zo'n Lokaal Impact rapport vooraf opstellen heel belangrijk is. Omdat dat je dan helpt in afspraken maken over hoe we zaken met elkaar gaan regelen.

Interviewer: En wat voor projecten gaat het dan om zeg maar waar? Waar wordt die impact voor gemeten?

Interviewee: Ja, voornamelijk voor de komst van de eventuele twee nieuwe kerncentrales. Maar we proberen het wel zo integraal mogelijk aan te vliegen, met zicht op alle andere energieprojecten die op de gemeente afkomen.

Interviewer: Oké, oké. En hoe uhm, hoe zijn die plannen eigenlijk d'r gekomen? Want heeft de overheid gewoon gezegd van hey, er komen twee nieuwe kerncentrales in locatie Borssele is eh, lijkt ons een goede plek of hebben jullie zelf aangeboden?

Interviewee: Ja dat dat durf ik eigenlijk niet zo goed te zeggen. Maar ja, in Borssele staat wel een kerncentrale, dus inwoners zijn wel gewend om daarnaast te leven of omheen te leven. Dat klopt. Ehm. En de reden waarom het kabinet een keuze maakt voor een locatie van een kerncentrale is dat ook in de wet vastgelegd. En een van de belangrijkste of de belangrijkste locatie eis is dat er in de wijde omgeving, ehm, weinig inwoners wonen. En als je dan naar Zeeland kijkt, ja, dan wonen daar relatief minder inwoners dan in de rest van Nederland. Dus ik denk dat dat de voornaamste reden is. Er moet koelwater aanwezig zijn. Dat heb je natuurlijk met de Westerschelde. Dat is geen rivier, maar dat behoort bij de zee, dus je kan het water koelen. Dat is een eis en ik denk dat ze daar vooral voornamelijk naar gekeken hebben. En als je echte redenen wil weten, dan staat dat in de brief van minister Jetten aan de Tweede Kamer die hij op 10 december 2022 verzonden heeft. Want daar staat het in opgesomd waarom hij tot de voorkeurslocatie Borssele is gekomen.

Interviewer: Ja, precies. Op wat voor manier ben je zelf betrokken dan bij die besluitvorming over de kerncentrales en de plannen om dat te gaan bouwen in Borssele?

Interviewee: De gemeente gaat niet over of die kerncentrales er wel of niet komen. Nee, maar vorig jaar ben ik gestart en toen was eigenlijk het verzoek aan mij; wij willen samen met de inwoners zo goed mogelijk voorbereid zijn op de komst van de eventuele kerncentrales. En ja, wij willen daarvoor voorwaarden opstellen. We willen in ieder geval Ja, dat is een beetje naar jou, maar niet zo uitkomen zoals Groningen. We willen geen tweede Groningen zijn.

Interviewer: Ja kijk, ik neem ik niet heel persoonlijk hoor, want ik studeer hier alleen maar haha

Interviewee: Maar je begrijpt wat ik bedoel, toen ben ik gaan kijken van nou hoe leeft en speelt het in de omgeving? En wat is dan een representatief participatietraject om die voorwaarden te gaan opstellen? En toen kwam ik eigenlijk uit op het traject van de Borssele voorwaarden.

Interviewer: Ja ja, daar ben ik ook al een beetje bekend mee inderdaad.

Interviewee: En ik moet even een pakketje aannemen. Vind je dat goed? Yes, daar ben ik weer! Top!

Interviewer: Oké, euhm ja. Mijn volgende vraag was dan wat voor toekomstige rol ziet de gemeente eigenlijk in de nucleaire energie, in Borsele en ook voor Nederland? In het grotere beeld zeg maar. Wat is daar nu jullie instelling naartoe?

Interviewee: Kijk, als wij landelijk daar een rol in moeten spelen, als het ministerie echt daadwerkelijk die beslissing gaat nemen. Dan neemt Borsele die taak natuurlijk heel serieus. Ehm, maar dat betekent ook echt wel wat voor de omgeving. De bouw van kerncentrales heeft echt enorm veel impact op de omgeving en op de economie, op het toerisme, op de dorpjes die het vlak bij die bouwplaats dan zitten dus dat speelt wel heel erg mee. Maar ja, een rol bedoel je dan informeel op de formele rol?

Interviewer: Nou ja, wat is zeg maar een beetje het perspectief ervan. Dus eh. Zien jullie daar veel potentie in? Of is het meer van we willen eigenlijk zo weinig mogelijk kernenergie?

Interviewee: Ja, dat is heel erg verdeeld. De gemeenteraad neemt daar eigenlijk ook geen stelling in. En het college van B en W ook niet. Omdat daar zoveel verschillende ideeën over leven. En ja, veel partijen zitten dan ook vast aan de landelijke uitgangspunten. Net zoals VVD is ferm voorstander ja, van kernenergie. En dan merk ik bij de lokale partij van de VVD ja, die zijn ook voor kernenergie. Maar als het dan in je achtertuin moet komen, dan ja, heeft dat wel een iets andere context zeg maar. Ja, daar wordt geen uitspraak over gedaan.

Interviewer: Nee, precies. Oké, oké en je had het ook over dus inderdaad die impact op het sociale en economische gebied en zo. Hoe worden die dan nu meegenomen eigenlijk in het proces om te kijken waar die kerncentrales gebouwd gaan worden en of ze gebouwd gaan worden?

Interviewee: Ja, dat moeten wij nog afwachten natuurlijk hoe dat wordt meegenomen. Want uiteindelijk heb je te maken met het ministerie en daar hebben wij voorwaarden voor opgesteld. En economische aspecten en sociale aspecten staan ook in die voorwaarden benoemd. Dus wij hopen natuurlijk dat het ministerie die zo goed mogelijk meeneemt. Maar op het moment dat ze die keuze gaan maken, dan gaan ze aanbesteden. Dan krijg je te maken met de partij die die kerncentrales gaat bouwen. En dan hoop je natuurlijk dat die voorwaarden daar ook zo goed mogelijk tot zijn recht komen. Dus ja, dat is maar afwachten.

Interviewer: Ja, precies, En wat, hoe zijn die impacts eigenlijk onderzocht zeg maar. Wat voor dingen zijn daar uitgekomen? Kun je daar voorbeelden van geven bijvoorbeeld?

Interviewee: Nou, die hebben wij nog niet onderzocht. Daar zijn we nu mee bezig met een Local Impact rapport, het opstellen van de lokale. Dus die hopen we aan het einde van het jaar af te hebben. En dan wordt het economische aspect ook in meegenomen.

Interviewer: Ja, en dat is dan uit inspiratie hoe het in Engeland is gebeurd, ook bij een kerncentrale?

Interviewee: Ja ja. Als je googelt op Local Impact Report sites, dan ja, dan heb je eigenlijk een van de eerste hits en dan kan je zien waar zij op onderzocht hebben.

Interviewer: Ah, oké. Ja, dat is dat is interessant, En dan over de participatie van de burgers en andere belanghebbenden, zeg maar. Hoe worden die partijen betrokken bij de besluitvorming, zeg maar? Kun je daar iets over delen? Hoe dat verloopt op dit moment?

Interviewee: Besluitvorming daadwerkelijke van locatiekeuze van de kerncentrales?

Interviewer: Ja, bijvoorbeeld. Of hoe? Hoe dat ja, hoe dat beïnvloed wordt. Hoe jullie die voorwaarden opstellen, dat soort dingen. Wat voor processen zeg maar gaande is.

Interviewee: Nou ja, wij hebben natuurlijk meer, meer invloed op het. Hoe komen die energieprojecten dan hier in de gemeente? Tot op een bepaalde hoogte hoor. Want als het Rijk het wil, dan doen ze het

toch. Maar wij willen voornamelijk invloed op het hoe. En daar hebben wij van juni tot en met oktober een intensief participatietraject lopen met honderd inwoners uit Borssele en hebben we voorwaarden opgesteld voor de komst van de energieprojecten, dus ook van de twee eventueel nieuwe kerncentrales.

Interviewer: Ja, precies dat was de Borselse voorwaarde groep zeker.

Interviewee: Dat was de voorwaarde groep inderdaad. Maar het Rijk? Uhm ja, zij worstelen daar wel mee omdat wij voorop zijn gaan lopen en wel een heel participatietraject hebben opgetuigd. Provincie Zeeland dat ook heeft gedaan. Je merkt dat zij daarmee worstelen van hoe moeten wij nu onze participatie optuigen? Want je zit toch met de Omgevingswet en met allerlei beleidsvormen waarin participatie ook echt geborgd moet zijn. Het Rijk is nu bezig met een uitvoeringsplan voor de participatie en ik verwacht dat die in mei gepubliceerd wordt en dan zullen we zien hoe zij de inwoners willen gaan betrekken.

Interviewer: Ja, want het is best wel gedecentraliseerd nu natuurlijk het eh dat jullie ook best wel veel invloed kunnen hebben op zo'n project. Het is niet alsof zij nog maar kunnen kiezen van we gaan het daar bouwen en dan gebeurt het ze moeten wel rekening houden. En hoe is dat initiatief zeg maar naar voren gekomen om die voorwaarden groep op te stellen, vanuit waar kwam dat?

Interviewee: Vanuit mij? En de reden waarom ik dat wilde doen is omdat ik; je kent misschien wel de participatieladder en gebruikt de gemeente Borsele ook in hun beleid. Die ladder gooi ik eigenlijk gelijk altijd weg. En ja, participatie invullen is altijd uniek, geen één proces is hetzelfde. Je hebt altijd te maken met andere speelvelden, met andere mensen, met andere omgeving, met andere milieu, met andere dynamieken. Dus geen enkel participatietraject kan je op dezelfde manier invullen. Ja, en ik kijk altijd naar de democratische waarden in onze samenleving als het op participatie aankomt. Dus bijvoorbeeld dat het toegankelijk moet zijn, efficiënt en bijvoorbeeld inclusief. En ik kijk dan van als we een traject invullen, worden die democratische waarden dan zo hoog mogelijk aangetikt? En waar zit het gat? En als je één van die democratische waarden naar je gevoel niet goed kan invullen, ja, dan heb je eigenlijk niet echt een goed proces, want dan krijg je later last van. Dus daar heb ik voornamelijk naar gekeken en waar ik ook naar gekeken heb is van met wie hebben wij nou te maken? We hebben met ministerie te maken, maar wie is de minister? Ja, hij is nu wel demissionair, maar ik heb ook gekeken naar een minister Jette. Waar staat hij dan voor? D66 ministers heel erg pro burger, dat beamen ze ook steeds. Dat zou positief zijn. Dus ook impact maken met wat je doet. Dat moet wel indruk maken, zodat de landelijke politiek er eigenlijk ook niet omheen kan. Het moet zo representatief zijn dat gewoon ja een bepaald soort last op de schouders komt van heel Nederland om daar wat mee te moeten doen zeg maar. Dus daar heb ik ook naar gekeken en dan is een grotere groep echt wel heel belangrijk en ook een evenwichtige groep.

Interviewer: Ja, want ik las inderdaad ook dat er 370 aanmeldingen waren en jullie hebben dan echt gekeken naar; wat is dan een representatieve groep om Borsele te representeren.

Interviewee: We hebben gewoon gekeken naar leeftijd, geslacht en woonplaats. We streven ernaar om 55% onder de 35 in te loten en dat is ook gelukt. En dat zorgde echt voor een heel goed evenwicht in de groep. Je merkt toch dat er een ander geluid naar boven kwam vanuit die groep dan dat er normaal gezien qua beeldvorming werd neergezet, bijvoorbeeld in de media.

Interviewer: En was er binnen die groep dan ook echt te zien dat er heel veel weerstand was? Of waren er ook juist wel groepen binnen de groep die zeiden van ja, we willen graag die kerncentrale. Voor werkgelegenheid bijvoorbeeld, of voor de energietransitie.

Interviewee: Dat was heel erg verdeeld in die groep en de eerste twee bijeenkomsten was dat echt wel goed merkbaar. Je had verschillende kampen en vooral de tegenstanders lieten heel veel van zich horen, waardoor ja, best wel veel frustratie zorgde bij vooral de jongere deelnemers, want die wilden gewoon aan de slag. Maar dat ging dan niet echt. En wat ik denk dat er gebeurde toen we naar

Engeland gingen eigenlijk. Na de eerste bijeenkomst dachten we oké, wacht, mensen zijn bezig over voorwaarden. We willen een kitesurf club bijvoorbeeld.

Interviewer: Was dat een voorwaarde die bij dit project naar boven kwam? Oké.

Interviewee: Dus voor die projecten willen ze een kitesurf club wel en een nieuw gebouw voor de scouting. Maar je moet veel groter gaan denken, je moet denken van waar willen wij nou dat al dat verkeer naartoe gaat om die kerncentrales te bouwen bijvoorbeeld? Welke voordelen willen we eruit halen? Dat als er tienduizend arbeidsmigranten aan die kerncentrales komen werken, dan moet er ook huisvesting voor gerealiseerd worden. Willen wij dat? Wat duurzame huisvesting is, zodat we er achteraf, als die arbeidsmigranten weg zijn, zelf ook nog een voordeel aan hebben. Of willen we dat het gewoon compounds zijn die opgeruimd worden na de bouw van de kerncentrales? Je moet echt veel groter gaan denken. Dus na de eerste bijeenkomst dachten wij van ja, we moeten ze wat meer perspectief geven van hoe je nou echt voorwaarden stelt. En er waren natuurlijk al een aantal in Engeland geweest. Dus toen hebben we gezegd aan een vertegenwoordiging vanuit die groep, neem ze mee naar Engeland. En ehm, ja, dat was wel het kantelpunt. Bij de derde bijeenkomst hebben zij een uitgebreid verslag of uitgebreide verslaglegging gedaan aan de rest van de groep. En dat maakte zoveel impact. En ineens. Of je nou voor of tegenstander was, maakte dat eigenlijk niet meer uit. Iedereen dacht oké, we moeten nu met z'n allen voor de leefbaarheid gaan van onze woonomgeving. En dat staat op nummer één. En daar kunnen wij elkaar in vinden. Dus dat was eigenlijk mooi dat we dat gedaan hebben.

Interviewer: Ja, nee, dat klinkt wel als een als een succesvol proces dan als je dat zo beschrijft. Welke rol nam de gemeente dan vooral in die discussie zeg maar. Hoe stonden jullie in die voorwaarden groep zeg maar.

Interviewee: Ja, wij hadden natuurlijk dat project opgezet, dat traject opgezet. Maar we hebben wel gezegd we gaan het wel lostrekken van de politiek. Want uiteindelijk moet de gemeenteraad een beslissing nemen over welke voorwaarden er voorgelegd worden. Maar we trekken hem wel los van de politiek. Dus ja, gemeenteraadsleden zaten bijvoorbeeld niet in de voorwaarden groep.

Interviewer: Oké.

Interviewer: En jullie deden dan meer een soort faciliterende rol dus, lieten jullie het helemaal los? Of was het was er wel een beetje sturing in de groep.

Interviewee: We hebben wel een onafhankelijk procesbegeleider erop gezet, op de groep zeg maar. Ja, want je moet wel iets sturen je kan niet die honderd mensen in een zaal zetten en zeggen van nou: wij horen het wel, wat de voorwaarden zijn, dat gaat niet goed komen. Dus we hebben er wel een procesbegeleider opgezet.

Interviewer: Ja, en naar je eigen mening of de gemeente de mening van de gemeente. Zou je dan nu zeggen dat de belanghebbenden, genoeg betrokken worden bij dit project en de mogelijke kerncentrales?

Interviewee: Uh tot in die zin waaruit behoefte aan is, in de regio Borsele hebben we dat wel tot nu toe goed genoeg gedaan. Je moet mensen ook niet gaan overvragen, het was al behoorlijk intensief en ik denk dat we dat nu zo goed hebben gedaan.

Interviewer: Nou ja, dat lijkt inderdaad ook zo, aangezien ze nu dus wel met die voorwaarden echt moeten gaan werken. De overheid dus. Dat klinkt positief. En uhm, wat zijn dan verder de grootste uitdagingen eigenlijk aan zo'n proces met een project wat zoveel impact kan hebben op de regio?

Interviewee: In het proces zelf was de grootste uitdaging om iedereen een beetje te laten te gaan laten samenwerken en samen na te denken over de voorwaarden. Dat was wel echt omdat er zoveel

verdeeldheid was in de groep en iedereen denkt van ik ben voor kernenergie en ik ben tegen kernenergie. Dan is het heel moeilijk in het begin. Om iedereen in de juiste positie te krijgen, dus dat was de grootste uitdaging.

Interviewer: Oké, en in communicatie met de overheid was dat ook. Zaten daar ook problemen in? Was het ook lastig om de ruimte te krijgen, om zo'n voorwaarde groep op te stellen? Of staat de overheid daarvoor open.

Interviewee: Ah, nou ja, in het begin had je natuurlijk wel dat de ambtenaren van het ministerie wel reageerden van oh, ga je nu niet te vroeg beginnen, want wij hebben nog helemaal geen onderzoeken gedaan, nog geen procedures uitgevoerd en daar moet dit dan toch eigenlijk ook wel op wachten. Dus hoe wil ik dat dan allemaal doen? Maar de minister was gelijk pro. Hij is ook twee keer geweest, op bezoek bij de voorwaarden groep aan het begin en het eind. Dus ja, hij zei gelijk gewoon doen.

Interviewer: Ja. Je kan ook niet vroeg genoeg beginnen natuurlijk. Dat er dan wordt er dan gezegd.

Interviewer: En ja, Zijn er nog manieren waarop je zelf nu denkt van zo kunnen we het proces beter laten verlopen? Of in de toekomst, als de plannen zeg maar nog concreter worden. Hoe? Hoe spelen jullie daar dan nog een rol in zeg maar? Hoe gaat dat verder? Wat is je idee daarover?

Interviewee: Als we, zodra er meer bekend is vanuit die onderzoeken die MER-procedures (Milieu Effect Rapport) vanuit ministerie, maar ook op onze eigen Lokaal Impact rapport, dan hebben we genoeg kennis eigenlijk om de voorwaarden nog eens onder de loep te nemen. En de voorwaarden groep was nou eenmaal gewoon een succesvol proces. Dus waarom zouden we daar dan niet opnieuw gebruik van maken? Dus aan het eind van het jaar zetten we de groep opnieuw samen. Ik denk in een viertal bijeenkomsten en gaan we de voorwaarden nog eens bekijken. En ja, de onderzoeken daartegen het licht houden en kijken of we de voorwaarden moeten gaan bijstellen?

Interviewer: Oké, en in hoeverre moet de overheid die voorwaarden serieus nemen, wanneer jullie dan die voorwaarden stellen? Moeten ze dat dan per se overnemen? (Omgevingswet)

Interviewee: Alles naast je neerleggen? Maar moreel gezien?

Interviewee: Wat er allemaal gebeurd is in de politiek, met de belastingfraude in Groningen, maar ook in Zeeland. Met de marinierskazerne kunnen ze dit eigenlijk niet naast je neerleggen. Dat gaat gewoon niet.

Interviewer: Nee, precies. Oké, nou, eigenlijk heb ik dan al best wel veel inzicht in het hele proces, denk ik.

Interviewee 2&3: Resident and Dorpsraad Borsele

Interviewer: Nou, laten we dan beginnen zou ik zeggen. Uhm. Mijn eerste vraag was aan jullie wat eigenlijk het centrale doel is van de dorpsraad en van BEN2030. En waar jullie dan op dit moment mee bezighouden, wat de hoofdlijnen zijn.

Interviewee Dorpsraad: Als dorpsraad vertolk je eigenlijk de mening van het dorp. Dat kan zijn met betrekking tot kernenergie dat er voor en tegenstanders zijn. Vandaar dat je niet kunt zeggen wij zijn als dorpsraad voor of tegen. Maar je neemt de mening van de mensen over. Vanuit het dorp is het eigenlijk wel zo. Niet iedereen is tegen kernenergie, maar de projecten die hier zijn, zijn dermate groot en hebben zoveel impact dat we daar als dorpsraad tegen de impact van al die projecten samen wel tegen zijn.

Interviewer: Oké. Aha. Dus jullie die faciliteren eigenlijk zeg maar de discussie die dan het dorp voert.

Interviewee Dorpsraad: Nou ja, wij voeren eigenlijk een gesprek voor de inwoners naar de gemeente, maar ook naar de provincie en naar het rijk. Dus wij zijn eigenlijk een schakel tussen de inwoners en de lokale regering. Dat wil zeggen. Ja, precies.

Interviewer: Ja oké. En hoe zit dat dan verder met de BEN2030?

Interviewee Resident: BEN2030 is een duurzaamheidswerkgroep, dus hij is ontstaan in 2020 in het kader van een heel groot project van de gemeente. Dat heette Borsele 2030, maar dan Borsele met een enkele S. Dat waren allerlei werkgroepen op het gebied van verkeer en ja, sociale gelegenheden en ook verduurzaming. Ja, en die werkgroepen zijn bijna allemaal ter ziele gegaan maar op gebied van duurzaamheid in de gemeente zijn een paar werkgroepjes blijven bestaan, dat is per dorp. Dus Ben 2030 houdt zich bezig dus met verduurzaming van woningen, advies geven, maar ook ja, we doen bijvoorbeeld warmte scans van woningen en we hebben een keer een energiemarkt hier gehouden, dus dat soort activiteiten. En daarnaast houden we ons ook bezig met alles wat met biodiversiteit te maken heeft. We hebben bijvoorbeeld compostbakken tegen een gereduceerd tarief aangeboden, Dat soort dingen. En maar op een gegeven moment degene die zich bezighouden met duurzaamheid. Die uh ja, die hebben natuurlijk ook interesse voor die grootschalige energietransitie. Dat is voor ons dorp heel dubbel.

Interviewee Resident: Maar we hebben toch besloten om zeg maar die grootschalige energietransitie omdat buiten de scope van onze werkgroep te houden. Ja, dan gaan er zoveel dingen door elkaar heen lopen. Dus we hebben natuurlijk ook contact met de dorpsraad. We zijn de werkgroepen, die werken ook samen met de dorpsraad. Maar wij hebben dus heel specifiek de verduurzaming en de biodiversiteit.

Interviewer: Oké. En uit wat voor soort personen bestaat die werkgroep dan zeg maar? Zijn dat meer bewoners of zijn het meer toch mensen vanuit de gemeente dan?

Interviewee Resident: Het zijn gewoon bewoners uit het dorp, dus echt het dorp. Niet de hele gemeente, want de meeste dorpen hebben nu ook een soortgelijke werkgroep. En we worden ondersteund door de gemeente en ook door de Zeeuwse Milieufederatie. Dus ook te zetten met is vaak aanwezig bij onze bijeenkomsten. En ja, als er kosten aan verbonden zijn, dan kunnen we een beroep doen op de gemeente.

Interviewer: Oké, en dan was ik wel benieuwd naar hoe het, zeg maar de dorpsraad nu merkt van wat de bewoners ziet of wat de bewoners hun oordeel is over de toekomstige rol van de kernenergie dus en wat voor rol dat kan gaan spelen in de toekomstige energievraag.

Interviewee Dorpsraad: Ja, dat is natuurlijk ook wel verschillend per hoe oud de bewoner is. Kijk, we hebben hier een kerncentrale. De oudste bewoners hebben zoiets van nou, deze kerncentrale staat er, we hebben er nog nooit last van gehad als er zo een bij moet komen. Nou laat maar komen. Ja. Maar de jongere generatie denkt natuurlijk ook vooral aan het milieu en welke impact de huidige situatie zal hebben als er natuurlijk twee komen. Wat gaat er verloren? Het is een Natura2000 gebied in de Westerschelde. Al dat soort dingen gaan meespelen, maar daar werd vroeger niet aan gedacht. Dus het ligt wel degelijk aan de leeftijd van de bewoners hoe ze erin staan. En ja goed, als dorpsraad moet je daar met allebei rekening houden natuurlijk. Je kunt niet zeggen van ja goed, er staat er hier één bezet er maar twee bij, terwijl er mensen zijn die daar best wel problemen mee hebben. Ja, aan de andere kant wordt er natuurlijk ook wel gekeken van de energietransitie is gewoon nodig. Er zijn natuurlijk best wel bedrijven, veel bedrijven binnen het gebied, allemaal opeengepakt. En aan de andere kant moet je verduurzamen. We hebben hier al een heleboel windmolens staan. En al die elektriciteit die opgewekt wordt, moet vervoerd worden. Dus het houdt ook in dat er hier hele kabels tracés door de polder komen. Ja, al dan nog niet gerealiseerd. En dat is natuurlijk ook een grote impact op de omgeving. Dus er zijn ook wel mensen die denken van oké nou, een kerncentrale, dat is een plaatselijk iets. De energie wordt vervoerd over kabels, maar we hebben niet allemaal windmolens of zonneparken daarvoor nodig. En er zijn ook mensen die daar juist wel voor zijn.

Interviewer: Omdat het compacter is zeg maar dan.

Interviewee Dorpsraad: Ja, precies. Maar ja goed, iedereen denkt er anders over. Er zijn zoveel meningen in een gemeenschap. Die moet je dan eigenlijk allemaal een beetje proberen te bundelen tot één standpunt.

Interviewee Resident: [Ja, als mensen tegen zijn, dan is het is het meestal vanwege de enorme impact. Ja, want de kerncentrale staat hemelsbreed een kilometer en ik dacht zelfs maar 800 meter hier vandaan.

Interviewer: Dat is niet ver.

Interviewee Resident: Nee en ja, ik ben zelf ook naar Hinckley Point geweest hoor, dat dat waar in Engeland waar er twee gebouwd worden dat de gemeente heeft dat georganiseerd en het is zo ontzettend omvangrijk. Ik denk ook dat er nog steeds een hele grote groep mensen is die nauwelijks beseft wat het voor ons dorp gaat betekenen. Wat ook niet alleen de bouwplaats, maar ook de drukte. Er komen tienduizend mensen hier vlakbij werken, het gaat een enorme impact hebben.

Interviewer: Op zich kan dat ook weer positief gezien worden natuurlijk omdat het heel veel werkgelegenheid oplevert.

Interviewee Dorpsraad: Zo wordt er ook over gedacht. Dat is dan ook wel aangegeven. Maar goed. Ja, aan de andere kant moet ik ook wel zeggen dat je als dorp staat. Je hebt zelf ook een mening. En ja, die speelt natuurlijk eigenlijk ook wel mee in hoe je er tegenover staat. Dat kan ook niet anders.

Interviewee Resident: Wat betreft werkgelegenheid, daar moet je je niet op verkijken, want ik zie ook hier in deze buurt. Overal collega's gezocht, wat hebben we aan werkgelegenheid?

Interviewee Dorpsraad: En de technici komen toch vanuit het land dat de kerncentrale gaat plaatsen. Dus ja goed, ik geloof niet dat er hier plaatselijk veel meer werkgelegenheid zal komen als hier twee kerncentrales staan.

Interviewer: Nee precies. Precies.

Interviewee Resident: Eén persoon. Ik kende één persoon die daar werkte.

Interviewer: Oké, ja, dat is niet zoveel. Inderdaad. Het houdt niet over.

Interviewee Dorpsraad: Dat is heel. Dat wordt heel erg overschat hoor.

Interviewer: Nou, daar was ik nog wel benieuwd naar inderdaad dus Engeland, want ik had er wel wat over gelezen volgens mij dat er inderdaad een groep daarheen was gegaan om te kijken hoe dat proces daar is verlopen. En is er ook wat veranderd? Aangezien je daar dan dus veel meer geïnformeerd wordt in je in je eigen perceptie van de nucleaire energie, zijn jullie er positiever naar gaan kijken of negatiever. En hoe was dat voor die groep die daarheen ging eigenlijk?

Interviewee Resident: Ik ben er zelf één van geweest en twee van de zeven mensen waren uit dit dorp. En. Ja, ik denk dat het toch wel een heel, heel nuttig bezoek is geweest omdat je een heel goed beeld krijgt daar. Er zijn daar natuurlijk ook voordelen. Bijvoorbeeld het onderwijs heeft een enorme impuls gehad. Maar je ziet ook wat de impact is en met name voor de dorpen die heel dichtbij zijn. Ja, die krijgen dus de grootste impact daarvan.

Interviewer: Ja.

Interviewee Resident: En ik denk ook in de wat. Misschien heb je gehoord van de groep van honderd die de voorwaarden heeft opgesteld. Nou, zeg maar. Dat bezoek heeft een behoorlijke invloed gehad op de formulering van de voorwaarden. Ja, we zien beter wat er op ons afkomt en we hebben daar dus ook onze voorwaarden op gericht.

Interviewer: Was er iets te zien dat het dat het positiever werd? Zeg maar van we willen graag die kerncentrale of kwam er juist meer weerstand na dat bezoek.

Interviewee Resident: Ik denk niet meer weerstand, maar wel als het komt, dan wel met deze voorwaarden. En bijvoorbeeld ja, het moet gewoon binnen het industriegebied blijven binnen het gebied en we hebben een groene zone eromheen en die moet versterkt worden de geluiden en veiligheid al die dingen werden toch wel goed geformuleerd en we hebben ook gezien. Kijk, in Hinckley Point hebben ze geleerd. We hebben daar ook de dorpsraad, dorpsraden gesproken en andere belanghebbenden en daar hebben we dus ook wel, ja, we konden ons voordeel doen met de ervaring daar.

Interviewer: Ja precies, over hoe het proces het beste uit kan gaan zien en zo. En dan was ik wel benieuwd naar. Hoe jullie eigenlijk, zeg maar, geïnformeerd zijn over de huidige plannen. Dat er dan dus twee nieuwe kerncentrales zouden komen. Hoe is dat eigenlijk verlopen?

Interviewee Dorpsraad: Vanuit EZK krijg je informatie en meestal word je uitgenodigd voor een avond. En het plan wordt op tafel gelegd en dan komen er informatieavonden voor. Soms eerst voor dorpsraden en later ook voor inwoners. Ja, op die avonden word je geïnformeerd over de plannen en wat ze willen doen en kun je natuurlijk ook zelf als dorpsraad of als inwoner een participatietraject in dienen met betrekking tot bijvoorbeeld de kerncentrale. Er is eigenlijk te weinig plaats hier in het gebied. Hoe gaan jullie dat realiseren? Dat zijn de kritieke punten in het begin. Van ja, hoe past dat hier ooit, Zeker toen ze in Hickley geweest zijn. Dat was zo'n geweldige bouwplaats. Zoveel ruimte is er in het industriegebied niet. Hoe gaan jullie dat doen?

En dan, ja, over het hele participatietraject moet ik zeggen. Dat het ons eigenlijk heel erg tegenvallen is vooral vanuit de overheid. Er werd wel informatie gegeven, maar er werd niet geluisterd naar de punten die wij aanbracht en dat is eigenlijk een punt van kritiek wat we zeker ook naar de overheid toe uitgesproken hebben en daar is eigenlijk een soort omgevingsmanager kernenergie voor aangesteld, die dan eigenlijk het aanspreekpunt wordt tussen de inwoners, de lokale bevolking en dus EZK en dat allemaal meeneemt. Dus dat is wel mooi.

Interviewer: Er was niet echt een dialoog tijdens de informatieavonden.

Interviewee Resident: Nee, juiste belangrijke vragen aan onze kant die werden beantwoord met: dat moet nog onderzocht worden. En dat was steevast het antwoord. Nou, dus toen, toen dat een aantal maanden zo voortduurde. Want zij organiseren, het EZK organiseerde wel informatiebijeenkomsten, maar we kregen geen antwoord. En die bijeenkomsten waren voor ons gewoon niet zinvol.

Interviewer: Nee.

Interviewee Resident: Dat hebben we op een gegeven moment ja behoorlijk hard aan de kaak gesteld van is dit nou de participatie? En dat hebben we met de andere dorpen, dus dat zijn Lewedorp, Nieuwdorp en 's-Heerenhoek. Daar werken we nauw mee samen in deze projecten. Toen werd dat ook erkend door het ministerie en sinds kort hebben ze dus een omgevingsmanager aangesteld. Alle andere projecten hebben een omgevingsmanager. EZK had daar nooit aan gedacht kennelijk. Maar goed, dat dat hebben ze nu gedaan en we hebben er een positieve indruk van. Maar het moet nu nog wel ingevuld worden en daar zijn we wel benieuwd naar. Een omgevingsmanager is één, maar hij moet ook wel iets gaan betekenen.

Interviewer: Ja, dat is snap ik inderdaad. En de communicatie loopt wel vanuit jullie eigenlijk direct naar het ministerie dan via die omgevingsmanager.

Interviewee Resident: Ja, we hebben in ieder geval een aanspreekpunt en wat er ook gaat gebeuren en dat zie ik ook wel als een positieve ontwikkeling in dat hele proces is dat, er komt een informatiecentrum en daar gaan. En de bedoeling is dat die omgevingsmanagers één dag in de week gewoon samen gaan zitten. Want al die projecten, die kunnen elkaar ook in de weg zitten of een cumulatief effect veroorzaken. Ja, en wij willen graag dat dat gewoon afgestemd wordt.

Interviewer: Ja, precies.

Interviewee Dorpsraad: Wij wouden eigenlijk een integrale aanpak door een gebiedsregisseur. Maar goed, dat plan is dus onderin de kast terecht gekomen. En nu hebben we dan wel een omgevingsmanager kernenergie. Maar ja goed, die andere projecten staan nog steeds los van elkaar, dus we zijn er nog niet met die omgevingsmanager kernenergie. We willen eigenlijk vanuit EZK ook iemand die dit integraal aanpakt en niet alleen het project kernenergie.

Interviewer: Ja en hoe speelt de gemeente daar verder dan een rol in? Want zit die dan daartussen ook nog? Of is het juist weer een beetje losser van.

Interviewee Dorpsraad: Ja, de gemeente heeft wel een hele leidende rol gehad in het hele proces door inderdaad te beginnen met die Borselse voorwaarden en het initiatief vanuit de gemeente om naar Hickley te gaan. We hebben ook een app, een energietransitie app en via de app word je op de hoogte gehouden van gemeente door alles wat er. De gemeente krijgt ook alle informatie van elkaar binnen en die delen ze dan ook onmiddellijk met de bewoners.

Interviewee Resident: Waren de andere overheden maar op dezelfde manier bezig als de gemeente dan zouden we best wel tevreden zijn. En dat is ook een proces geweest. Want dit mijn zesde jaar als lid van de dorpsraad. Ik ben hier komen wonen toen ik pas in de dorpsraad kwam. Toen werden we eigenlijk nauwelijks serieus genomen door de gemeente. Kijk, TenneT was toen ook al bezig hier met allerlei met hoogspanningsstations en hoogspanningstracés. En langzamerhand kregen we daar steeds meer begrip voor bij de gemeenteraad en ook bij de wethouder. En eigenlijk 1,5 jaar geleden pakte de gemeente dit ook heel serieus op en zien ze ook dat dit heel veel impact kan hebben voor onze dorpen.

Interviewee Dorpsraad: In het begin had de gemeente ook wel zoiets van oké, dat kan hier allemaal, maar dit past hier wel bij. En toen begrepen ze dus eigenlijk vanuit de bewonersgroep en ook vanuit het dorp zelf dat er meer tegengas kwam. Begreep ze ook wel dat het draagvlak niet aannemelijk was, dat dat geen vanzelfsprekend iets was. En daar hebben ze toen wel op ingespeeld. Maar dat was ook wel nodig, want de provincie is nog wel een beetje dezelfde mening toegedaan. En daar krijgen we heel weinig informatie van. Dat moeten we echt ook zelf vragen. Het is de gemeente die het voortouw neemt. En vanuit de gemeente hadden die dat participatietraject met die Borselse voorwaarden. En toen zei de provincie van oké, nou ja, zo'n participatietraject past ons ook. En toen dacht de regering van oh ja, participatie moeten wij ook uitvoeren. Dus een soort domino-effect.

Interviewee Resident: Het is kijk elk niveau wat je hoger komt is het weer een zwak aftreksel van het vorige. Want als je kijkt hoe de gemeente het heeft aangepakt dat waren iets van zes bijeenkomsten van 6.30u tot 10.00u, waar honderd mensen bij elkaar zaten, fysiek aanwezig en met een eenvoudig broodje erbij en ja, maar ook met allerlei deskundigen. Als je dan kijkt hoe de provincie dat doet, die stuurt twee keer een online enquête.

Interviewee Resident: En dan ja, het Rijk. Ik ben benieuwd. Maar goed, waar ze mee komen? Ik vind gewoon een initiatiefnemer en die hoort eerst te zijn en dat hebben we dus ook gezegd. Maar goed, daar krijg je natuurlijk krijg je geen antwoord op.

Interviewee Resident: 4 april mogen we de eerste reactie geven bij het Rijk. Maar ik denk dat we vooral moeten zeggen ja, hoe?

Interviewee Resident: Maar wat ik wou zeggen is dat ik verwacht niet dat we antwoorden krijgen van het rijk, want die onderzoeken lopen nog steeds. Maar wat heel belangrijk is, is dat we zinvolle inspraak kunnen leveren. De gemeente stelt voorwaarden, maar de gemeente beslist nergens over en het Rijk wil achteraf zeg maar onderhandelen over die voorwaarden. Dat is dan in feite een sluike post geworden van als uit onderzoek blijkt dat het niet binnen het zoekgebied kan. Ja, het moet doorgaan, dus schrappen we die voorwaarden.

Interviewer: Daar gebeurt het toch wel. Zeg maar zoiets.

Interviewee Resident: Omdat Ja, de bevoegdheid hebben ze. Maar als ze dat zo doen, dan denk ik; dat is geen zinvolle participatie. Nee, je moet ook vooraf kunnen zeggen oké, dit zijn de uitgangspunten. Dus ook al is er niks bekend. Je kunt wel praten over uitgangspunten en voorwaarden. Ja, en dat is eigenlijk ja, wat voor mij belangrijk is. We kunnen niet vooruitlopen op de uitkomst van allerlei onderzoeken die ze nu doen, want we weten zelf ook niet.

Interviewee Dorpsraad: Ik houd wel een slag om de arm. Hij heeft niet toegezegd dat ze de voorwaarden klakkeloos aannemen. Nee, de voorwaarden waren opgesteld en door de provincie en door de gemeente onderschreven. Maar dat wil niet zeggen dat ze al die voorwaarden 39 voorwaarden vanuit het Rijk gewoon aannemen. Je zit altijd met een ja, een kantelpunt. Hoe hard staat de gemeente en de provincie dan ook achter die voorwaarden en hoe we ervoor gaan om dat ja toch een beetje door te drukken? Ja, dat kan natuurlijk ook nog juridisch een puntje gaan worden, mochten er ja toch dingen door de overheid geschrapt gaan worden.

Interviewer: Ja ja, want die nieuwe Omgevingswet, die zegt natuurlijk ook wel dat de participatie en de burger mening heel belangrijk is.

Interviewee Resident: Kijk, het rijk heeft heel veel bevoegdheden, kan alles overrulen, maar ze hebben één verplichting en dat is participatie. Ja, die participatie moet wel zinvol zijn als we nergens over kunnen praten dan is het geen participatie.

Interviewee Dorpsraad: Ja, daarom is het ook heel raar dat de regering als laatste met het participatietraject komt. Dat is wel echt erg naar later, want het is een wet en ze hebben hem zelf ingesteld en aan de andere kant zijn ze de laatste die daar dus mee aan de slag gaan. Ja, eigenlijk ook nog niet eens duidelijk hoe ze dat gaan doen. Dat is echt ja. Nou ja, echt, de politiek.

Interviewer: Ja, En hoe zouden jullie zelf ernaar kijken hoe het verbeterd kan worden? Zeg maar het participatieproces. Hebben jullie daar ideeën over?

Interviewee Dorpsraad: Hoe zouden we het nu ervaren hebben? Ja, de manier waarop de gemeente het deed was dus best goed. Dus dat is inderdaad een duidelijke informatieavond waar je ook inspraak hebt en waar je vragen kan stellen. En dat er op die vragen teruggekomen wordt en dat er antwoorden komen. Dat hoeft niet direct, maar er moet wel ingespeeld worden op de vragen. En er moet inderdaad gewoon vanuit de regering wel blijk zijn van ja, een participatietraject. Want een eenzijdige informatie, daar hebben we helemaal niks aan. Dat hebben we nu wel genoeg gezien en daar nemen we dan ook geen genoegen meer mee.

Interviewer: Oké en jullie krijgen dan dus 4 april een reactie op de voorwaarden.

Interviewee Resident: Nou op 4 april? Ja, dat is de sluitingsdatum. Iedereen in heel Nederland kun je dus reageren. Je kan reageren op die plannen.

Interviewee Dorpsraad: Er zijn nu plannen voor vier, dus dat is voor zover wij weten eerst was het twee. Als donderslag bij heldere hemel horen we via de media dat het er ineens vier worden. Nou geloven we niet dat die vier hier in het gebied komen.

Interviewer: Dat lijkt me ook niet dan. Dan wordt het wel heel vol ja.

Interviewee Dorpsraad: Typisch zoiets van oké, via de media krijg je de informatie en niet via het rijk zelf.

Interviewee 4: Ministerie van Economische Zaken en Klimaat

Interviewer: Welke hoofdzaken en uitdagingen houdt het ministerie van Economische Zaken en Klimaat zich vooral mee bezig, zeg maar. En dan ook de afdeling van Klimaat en energie, waar jij dus werkt. Wat zijn de hoofdlijnen op dit moment?

Interviewee: Ik kan wel wat vertellen over waar ik me mee bezig houd in ieder geval en waarbij mijn team zich mee bezighoudt. Ja, ik werk zelf bij de programmadirecteur kernenergie en die bestaat eigenlijk nog helemaal niet zo lang, bijna twee jaar. Omdat in het coalitieakkoord twee jaar geleden stond dat ze kernenergie in Nederland graag wilden gaan uitbreiden. Dus er is nu één kerncentrale. Die willen ze langer openhouden en daarnaast nog twee nieuwe erbij. En met die uitdaging houd ik me dus bezig. Maar verder zijn er bij het ministerie van Economische Zaken, het is één ministerie, maar je kan het best wel verdelen eigenlijk in twee of drie eigenlijk. De economische kant die heel erg met bedrijfsleven innovatie, het mkb heel druk mee is. Dan heb je de klimaat kant, daar houden wij ons mee bezig en dat is echt de energietransitie. Dus naast kernenergie heb je ook nog windenergie, zonne-energie, waterstof. Ja, echt van alles. Maar ook heel internationaal. Dus op Europees niveau kijken van hoe pakken jullie het aan en daar ook afspraken over maken. En daarnaast heb je ook nog Groningen en ondergrond. Dus van het gas af eigenlijk. Dat zit ook in ons ministerie.

Interviewer: Oké, en je noemt inderdaad die kerncentrales al. Hoe ben jij dan zelf betrokken bij de nieuwe plannen voor die twee nieuwe kerncentrales?

Interviewee: Ja, ik werk zelf in een team dat heet ruimte en omgeving en wij houden ons echt bezig met de project procedure die daaraan vasthangt. Dus om een kerncentrale te ergens te kunnen plaatsen, dat is van zo'n grote impact eigenlijk op Nederland, dat het rijk zich daar mee mengt. Maar dat is hetzelfde als met windenergie, als je hele grote windparken bouwt, dan mengt het rijk zich ook met wel als de gemeente denkt van nou we zouden wel drie windmolens dan hoeft dat niet dat kan de gemeente gewoon zelf. Ja. Ehm. Dus dat heette eerst de Rijks Coördinatie Regeling, dat is de Omgevingswet geworden. Het heet nu project procedure. En er zijn gewoon echt stappen die gezet moeten worden. En ik ben daar bezig met een deel participatie, dus burgerparticipatie, omgevingsmanagement. Dus ik ben vooral veel in gesprek met inwoners, met gemeente, provincie over onze plannen en gewoon goed op de hoogte houden. Het informeren van burgers. Bijvoorbeeld via avonden of online informatieavonden om gewoon iedereen zo goed mogelijk mee te nemen in onze plannen. Daarnaast zijn er ook wettelijke inspraak momenten waarin inwoners, maar ook andere partijen. Echt hun zienswijze heet dat dan van nou, ik ben het er niet mee eens om deze en deze reden. Ja, en die verwerken we dan weer in onze plannen.

Interviewer: Ja, even kijken hoor. Je zei inderdaad van dat zo'n kerncentrale grote impact heeft op de bewoners en op de sociale omgeving kan je kan je wat ervaringen delen over hoe dan die participatie tot nu toe in zijn werking gaat vanuit de overheid om die impact te reduceren. Of mensen daar meer geïnformeerd over te maken?

Interviewee: Ja, goede vraag, je hebt waarschijnlijk de Borselse voorwaarden wel gezien. Een initiatief vanuit de gemeente en provincie heeft ook iets wat daarop lijkt. Ook zijn we nu in overleg met hen van nou, hoe gaan we daar mee om en hoe kunnen we daar zo goed mogelijk gehoor aan geven? Ja, het lastige is aan zoiets is dat je nooit iedereen tevreden kan stellen. Dus als ze er niet zouden komen, dan zouden heel veel mensen dat ook vervelend vinden in Nederland. En als het er wel zouden komen, zouden heel veel mensen dat ook weer vervelend vinden. Dus uiteindelijk is het beste resultaat wat je kan behalen denk ik voor de meeste mensen om iedereen in ieder geval tevredenstellen over het proces of de manier waarop het is gegaan. Dus als ze dan over tien jaar daar staan dan zeg je nou, dat vind ik eigenlijk niet zo fijn als ze hier staan, maar ik ben in ieder geval wel goed geïnformeerd en ik weet wat er ging gebeuren, ze hebben naar me geluisterd en ik kon mijn zegje doen en ze hebben echt iets gedaan met mijn opmerkingen en vragen. We staan ook echt nog helemaal aan het begin en mensen hebben heel erg veel vragen die we ook nog helemaal niet kunnen beantwoorden. Want waar wij dus ook bezig zijn met de project procedure om echt tot een locatie te komen is de vraag: hoe gaan we dat eigenlijk betalen en hoe ziet dat er technisch dan uit? En welke andere randvoorwaarden en andere vragen ook nog spelen dat weten we ook nog helemaal niet.

Interviewer: Wat er ook wel werd genoemd door bewoners was bijvoorbeeld inderdaad dus die die oprechte participatie, zeg maar dat ze echt gehoord voelen en dat soort dingen. Zijn er manieren waar de overheid en jullie ministerie zeg maar aan werkt om dat voor elkaar te krijgen? Dus heb jij daar ook concreet een beeld van eigenlijk hoe dat gedaan wordt?

Interviewee: Wat ook best wel lastig is voor ons is ons ministerie bereidt besluitvorming voor. Dus wij doen heel veel onderzoeken, bijvoorbeeld milieu en sociaal. Wat voor impact heeft het dan en financieel is het haalbaar? En uiteindelijk presenteren we dat zo op een bordje. En de keuze of er kernenergie komt is een politieke keuze. En dat is ook iets wat uit dat coalitieakkoord is gekomen en het kabinet, die maakt ook uiteindelijk de beslissing. En wat heel veel mensen ook tegen ons zeggen van ja, ik wil best met jullie meedenken over bepaalde dingen, hoe ik betrokken word, maar ik wil gewoon geen kerncentrale. Hoe kan ik dat laten weten? Als ik naar mij persoonlijk kijk vind ik dat best wel lastig, want daar kan ik zelf ook niet zo veel mee. Dat is echt aan de Tweede Kamer en dan kan je stemmen, zo werkt ons democratisch stelsel. We hebben geen referendum, dus je kan niet stemmen ja of nee. Ehm, dus dat is best wel ingewikkeld.

Interviewer: Ja, dat snap ik. Wat je wel vaak ziet aan zo'n participatietraject is dat als je dat goed uitvoert, dan kan iemand wel welwillend worden voor een kerncentrale. Maar jullie hebben dus nog niet heel concreet een plan om dat te voorzien?

Interviewee: Nee, we hebben geen concreet plan, maar bijvoorbeeld die voorwaarden die nu zijn gesteld, daarmee zijn we nu in gesprek met de provincie en de gemeente. De vraag is: hoe kunnen we daar gehoor aan geven en hoe kunnen we ook wat terug doen aan de regio? En het grootste probleem tussen aanhalingstekens met kerncentrales is de bouwperiode. Dat duurt gewoon best wel lang. Dus je hebt daar ook een tijd overlast van, terwijl als je eenmaal staat, dan merk je er eigenlijk niks van. Ik weet niet of je wel eens in Borssele bent geweest.

Interviewer: Nee, helaas niet, Maar ik heb wel foto's gezien van de omgeving en dat soort dingen.

Interviewee: Ja, ik zou oprecht aanraden. Ik heb zelf ook mijn afstudeerscriptie hierover geschreven en toen ben ik ook even daarheen geweest en heb ik daar ook mensen geïnterviewd. En ja, het is niet zo groot, je hoort het niet, je ziet het niet zo erg maar dat is misschien objectief omdat ik er niet naast woon.

Interviewer: Nee precies, maar ik snap je.

Interviewee: Ja dus, die bouwperiode is het vervelendste deel eigenlijk. De mensen daar zijn er ook heel erg aan gewend al. Dus qua veiligheid hebben ze volgens mij ook niet zoveel problemen mee. Ze zijn bezig met een rijke regio pakket om bijvoorbeeld te kijken naar als we de kerncentrales daar neer zetten, wat willen jullie daarvoor terug? Bijvoorbeeld dat we investeren in een mooie nieuwe snelweg of een mooi sportpark. Of een zwembad. Of in ieder geval om het ook wat te verzachten en wat al terug te doen gaan doen. Dat staat nog niet vast en dat gaan we allemaal nog bespreken, maar daarin willen we dus ook wel wat terugdoen.

Interviewer: Oké. En die voorwaarden die hebben jullie ontvangen een tijd geleden vanuit die voorwaarden groep. Wat wordt er dan eigenlijk eerst mee gedaan? Hoe gaat dat in zijn werking? Vanuit het ministerie, want jullie ontvangen zoets, en dan?

Interviewee: Ja, volgende week worden ze overhandigd, officieel aan de minister. We zijn we druk met het voorbereiden in ieder geval. Maar zo kwamen ze naar binnen, we werden eerst even geïnformeerd van dit gaan we doen. En we zijn er ook wel bij betrokken geweest, we zijn ook aanwezig geweest. De minister is een paar keer aanwezig geweest, dus we zijn wel meegegaan met het hele traject. Toen werden ze opgestuurd en het eerste wat we gaan doen is; zij vragen dingen, maar ook waar we helemaal geen antwoord op hebben, want ze willen bijvoorbeeld geen koeltorens. We weten nog niet of dat technisch überhaupt kan. Ehm, dus dat zijn dingen die je dan moet gaan onderzoeken. En recent begonnen er technische haalbaarheidsstudies waarin makers van kerncentrales gingen onderzoeken of het überhaupt wel technisch mogelijk was om extra te bouwen. Aan hun is meegegeven van kijk alsjeblieft in jullie ontwerpen en wanneer die studies uitvoeren van ontwerpen zonder koeltorens. Dat hebben we ook met de sloerrand gedaan, we hebben gezegd, neem alsjeblieft het uitgangspunt mee dat het binnen de sloerrand moet. Dat zijn twee voorwaardes die we aan de technische haalbaarheid zullen meegeven en andere worden weer in andere onderzoeken uitgezet. Dus we zijn eerst een inschatting gaan maken van oké, wat kunnen we waar onderzoeken en wanneer weten we ook wat? Ja, we kunnen die voorwaarden niet zomaar in één keer beantwoorden, omdat we het gewoon echt nog niet weten. Dus we zijn nu eigenlijk bezig met een soort lijst van wanneer kunnen we wel wat communiceren en wat bespreken? Die zal denk ook over een tijd naar buiten komen waarin we dus meer procesmatig eerst een antwoord gaan geven van nou gedurende deze onderzoeken dan kunnen we jullie dit meedelen. En hoe het dan in de toekomst uit ziet, dat durf ik ook niet te zeggen.

Interviewer: Nee, precies.

Interviewee: Dus het proces inrichten, dat is de eerste stap.

Interviewer: Ja. Dus het wordt vooral ja meegenomen in de onderzoeken. De gemeente was dus zeg maar eerder met het opzetten van dat participatietraject. Wat is jullie visie daarop? Want tijdig participeren is ook een van de kwaliteiten natuurlijk. Had de overheid daarvoor moeten zitten eigenlijk of is dit een prima manier van werken?

Interviewee: Ja, had de overheid voor moeten lopen? Dat vind ik ook lastig. Ik werk er zelf ook niet zo extreem lang. We zijn in ieder geval heel blij met dat Zeeland en gemeenten dit hebben gedaan. Ja, want het helpt nu ontzettend in hoe we met elkaar praten. We praten een stuk concreter. We weten nu allebei waar we het over hebben en we kunnen er echt mee aan de slag. Als je dat later had gedaan, was het ingewikkelder geworden. Dan hadden we al die onderzoeken en dan moesten we dat nog in fietsen, zeg maar. Ja dus. Dat is ontzettend fijn. En ik snap die geluiden inderdaad. Van waar blijft het rijk en dat snap ik persoonlijk ook wel. Maar als ik naar mezelf kijk dan is het soms ook lastig om dat er ook gewoon nog niet te veel bekend is dan. Dan staan we daar en dan? We kunnen ook alleen maar vertellen wat we weten en dat voldoet voor heel veel mensen niet. En dat snap ik heel goed, want het is heel beangstigend idee. Maar je kan het niet ergens vandaan toveren natuurlijk.

Interviewer: Nee, nee, dat begrijp ik wel inderdaad. En vanuit de overheid dan? Wat is zeg maar het belang van het participatieproces? Wat is het doel erachter? Als je dat kort zou kunnen samenvatten.

Interviewee: Ik denk ook wel wat ik daarstraks ook zei je kan nooit iedereen tevredenstellen. Maar je kan wel in ieder geval mensen tevredenstellen met het proces. Ik was in ieder geval op de hoogte en ik ben niet tevreden met de uitkomst, maar ik ben wel tevreden met hoe het is gegaan, hoe ik ben geïnformeerd, hoe ernaar is geluisterd en ik heb in ieder geval inspraak kunnen leveren. En ik heb het gevoel dat er ook echt naar geluisterd is. Dat is een max haalbare voor iedereen. En anderen zullen dan tevredener zijn dan anderen. Ja, dat hoort er gewoon bij, denk ik.

Interviewer: Precies. En naar je eigen mening worden dan op dit moment de stakeholders zeg maar de belanghebbenden genoeg betrokken bij het maken van de plannen en de details. Zeg maar van waar de kerncentrales komen, hoe het plan eruit gaat zien, dat soort dingen.

Interviewee: Ehm ja, ik denk voor waar we nu staan. We zijn eigenlijk pas net begonnen met onze project procedure. Toevallig is vandaag het inspraak moment afgelopen. Het heeft zes weken ter inzage gelegen waarin mensen konden reageren. Dat hebben veel mensen, ook gedaan. We hebben 1300 reacties gehad. Die gaan we nu allemaal verwerken. En ja, wat we in ieder geval doen is altijd als we nieuwe informatie hebben dan proberen we het zoveel mogelijk te delen. We organiseren informatieavonden en daar staan we dan met onze informatie waar mensen ons vragen kunnen stellen. Maar naar zo'n avond komen dan 200 mensen. Ja, er wonen veel meer mensen in Borssele en die zullen er misschien wel niet tevreden over zijn. Dan krijg je: je hebt mij niet meegenomen, maar het blijft voor ons ook zoeken van wat is de beste manier om iedereen dan te bereiken en om ieders mening mee te nemen. Ik zou niet per se zeggen dat we dat het nu op een super goede manier of ook niet op een slechte manier doen, of te veel, of te weinig. Maar ja, het is wel iets wat een uitdaging is en waar we ook altijd wel openstaan voor verbeteringen en voor tips van anderen en suggesties. Ja dus als jij met je afstudeerscriptie straks een heel goede suggestie hebt.

Interviewer: Ja, ja, ja, wie weet, het zou kunnen. Nou ja, dat is weer een beetje misschien dezelfde soort vraag als van de voorwaarden. Maar inderdaad, jullie hadden dat traject dus. En jij zegt dat er rond de 1300 reacties zijn gekomen. Voor mij is het nog niet helemaal duidelijk hoe en wat jullie er dan precies mee doen. Want jullie nemen dat dan mee in de onderzoeken. Maar ja, hoe wordt het ook echt concreet vastgehouden, van dit zijn de regels waar we aan willen voldoen? Of is het allemaal nog heel open zeg maar?

Interviewee: Wat we nu aan het doen zijn is helemaal conform de Omgevingswet en standaardprocedure. Dus als je je procedure start, dan begin je met een voorstel en voornemen voor participatie. Dus je presenteert van: dit zijn onze plannen. We willen graag twee kerncentrales bouwen, die moeten hieraan voldoen. Dus hebben we een bepaalde reactor type gekozen. En er zijn bepaalde uitgangspunten en eisen aan kerncentrales over wie ze wel of niet kan zetten of niet. Je kan ze in principe ook midden in Amsterdam zetten, maar ja, er mogen niet te veel mensen omheen wonen et cetera. En daarnaast dus als het voornemen van dit is ons plan een voorstel over hoe willen we mensen hierbij betrekken, dat kan je nu ook echt vinden. Dat document is er en daar konden mensen op reageren. Ze konden reageren. Nou, ik wil graag op deze manier betrokken worden. Of ik vind dat jullie meer moeite moeten doen om jongeren te betrekken. Of ik vind jullie meer informatieavonden of een nieuwsbrief moeten aanleveren. Ja, dan beoordelen we alles en dan maken we een definitief participatieplan.

Interviewee: Deze kerncentrales willen we graag ergens bouwen. We gaan bijvoorbeeld kijken naar locatie Borsele. We kijken ook naar de Maasvlakte. Maar als jij nog een goed idee hebt over een andere locatie, dan laat het ons vooral weten. Dus wat mensen nu hebben gedaan is ook nieuwe locaties aandragen. Want in principe zou je overal in Nederland een kerncentrale kunnen bouwen. Dus ja, dat zegt niet dat het niet kan. Dat is nu dus gesloten en nu gaan we die allemaal bekijken van nou, zou dat dan ook echt wel kunnen? En dan heb je een volgende stap waarin we die locaties bekeken hebben en een definitieve lijst presenteren met locaties die we gaan onderzoeken. En dan gaan we meer in op ook echt milieueffecten van stikstof en zo. Dat soort dingen gaan we dan bekijken. Dus in principe kunnen de kerncentrales nog op heel veel plekken komen, dat weten we ook nog niet.

Interviewer: Ja, ja, ja.

Interviewee: Maar alle reacties zijn binnengekomen. Beantwoorden dus. Er komt ook een hele reactie nota van waarin alle vragen en antwoorden staan, dat wordt ook gepubliceerd. Er wordt ook gezegd hoe we reacties hebben meegenomen en waarom wel of waarom niet.

Interviewer: Dus het is allemaal transparant zeg maar. Je had eigenlijk ook al verteld inderdaad over wat de grootste uitdaging is, dat je niet iedereen mee kan krijgen eigenlijk. Maar zijn er nog andere, grotere uitdagingen aan zo'n project als kernenergie? En dan ook met betrekking tot het participatietraject en dat soort dingen.

Interviewee: Ehm, ja, ja, dus iedereen meekrijgen. Maar dat is niet specifiek voor kernenergie bij andere projecten is dat net zo goed een uitdaging van hoe krijg je nou de mensen mee zeg maar. Hoe krijgen we ze zo goed mogelijk geïnformeerd?

Interviewee: Dat is een uitdaging. En bij energie denk ik ook dat heel veel mensen vanuit hun emotie heel veel reageren. Ehm, nou dat kan ook wel lastig zijn, ook gewoon voor je persoonlijk zeg maar. Dus als je op zo'n avond staat en mensen gewoon veel in hun emotie zitten. En ja, je doet ook maar gewoon je werk eigenlijk en je bent ook een mens.

Interviewer: Ja ja.

Interviewee: Dus dat is misschien persoonlijk dan ook nog wel soms ingewikkeld is. Ja, je wil het ook gewoon graag goed doen voor iedereen. Dat kan ook niet altijd.

Interviewer: Ja. En heb je ook een idee over als mensen beter geïnformeerd zijn over kernenergie, dat hun perceptie dan verandert over kernenergie?

Interviewee: Ehm, ja, ik denk volgens mij. Ik denk dat het ook wel wetenschappelijk wel bewezen is als mensen ergens meer over weten. Kerncentrales zijn heel, heel veilig. Er is niks zo veilig eigenlijk als een kerncentrale. Er kan letterlijk een vliegtuig invliegen, zo dik zijn die muren en dat vind je nergens in een gebouw is zo beveiligd dat er een vliegtuig in kan vliegen.

Interviewer: Nee, nee.

Interviewee: Maar dat zijn dingen, die als ze misschien wat bekender zouden zijn, dat mensen meer denken. Nou ja, het is inderdaad; zo groot is de kans gewoon niet dat er een kerncentrale ontploft. Maar mensen zitten heel erg met dat angstbeeld in hun hoofd van jaren geleden en dat is ook heel erg logisch. Ik vergelijk het zelf ook altijd een beetje met als dat mensen bang zijn voor vliegen en niet voor de auto, terwijl er eigenlijk veel meer auto-ongelukken gebeuren. Maar als er een vliegtuig neerstort dan weet iedereen het. En als er een auto tegen een boom knalt dan hoor je er niks van. En dat is natuurlijk. Ja, er zijn heel veel kerncentrales in de wereld waar niks mee gebeurt, maar als er iets mee gebeurt dan weet iedereen het.

Interviewer: Ja, precies. Maar je hebt nog niet direct opgemerkt dus dat er een heel duidelijke verandering in het beeld was tot nu toe door het traject.

Interviewee: Nee, ja, de laatste plannen die zijn gemaakt voor kernenergie waren eigenlijk net voor Fukushima. Toen is alles weer afgezegd, omdat toch iedereen te bang ervoor was. En nu, sinds het coalitieakkoord, is het weer even wennen van oh ja, we gaan dit weer doen en nou misschien heeft het ook wel geholpen dat het tijdens deze verkiezingen van de tweede kamer het best wel een item was en mensen er veel over spraken. Ik heb er geen cijfers voor of zo, maar ik kan me best wel voorstellen dat het ook wel weer heeft geholpen. Dat het weer een beetje leeft en dat mensen het er weer eens over hebben.

Interviewer: Ja precies en naar jouw eigen kennis. Heb jij misschien ideeën hoe dit participatietraject zeg maar beter kan verlopen dan dat het nu loopt voor de overheid? Eh, wat zijn de verbeterpunten?

Interviewee: Ehm, ja. Nou, we denken daar ook wel veel over na en dat is wel lastig. Ik denk dat het best wel wat begrijpelijker allemaal kan. Het is toch ook wel veel ambtelijke moeilijke taal die gebruikt wordt in bepaalde documenten die we publiceren. We doen echt ons best, maar het is ook wel ingewikkeld. We schrijven ook heel veel Kamerbrieven om de Kamer te informeren over waar we staan. En dan proberen we die vervolgens weer een soort van te vertalen naar BI. Maar het is gewoon best wel ingewikkelde materie en daar kom je ook niet altijd onderuit. En ik denk dat daar wel nog een verbeterlag ligt, dat het allemaal wat beter te begrijpen is voor de gewone mens. Ja. Dus dat is iets waar we denk ik best wel aan kunnen werken.

Interviewer: Oké, oké. En als je dan kijkt naar zeg maar het hele besluitvormingsproces voor de kerncentrales, zijn er dan ook dingen die zeker niet vergeten mogen worden in het proces?

Interviewee: Nou, ik denk wel de burgers. Gewoon de inwoners van bepaalde plekken zoals de mogelijke locatie Borssele. Misschien wonen zij daar wel hun hele leven en dat moeten we zeker niet vergeten. En daar moeten we zeker wel iets mee doen.

Interviewer: Gewoon, ja hun voorwaarden eigenlijk, zeg maar die niet vergeten. Ja, dan was ik nog wel benieuwd naar, dat is weer een beetje een algemene vraag. Niet echt over het participatietraject, maar wat tot nu toe eigenlijk een beetje het toekomstbeeld is voor kernenergie voor de duurzame energievraag?

Interviewee: Dat is echt een vraag die je aan de formatietafel eigenlijk moet stellen. Want ja, daar gaan wij ook niet over. Nee, wij krijgen ook deze opdracht belegd bij ons en die voeren we uit. En nu is er bijvoorbeeld wel een motie aangenomen in de Tweede Kamer om ook eens verder te kijken in plaats van twee of je er geen vier van zou kunnen maken. Daar komt binnenkort vanuit ons ministerie een antwoord op. Maar echt, die keuze voor vier kerncentrales of honderd zeg maar. Ja, dat is een politieke keuze. Dus ja, dat weten wij ook nog niet. En voor hetzelfde geld komt er straks een coalitieakkoord waarin staat nou bouwen maar honderd en dan staan wij ook zo van oké ja.

Interviewer: Maar het is nog niet echt te peilen. Dus wat op dit moment het idee is.

Interviewee: Of nou ja, als je de politiek bekijkt en ook bijvoorbeeld tijdens de Tweede Kamerverkiezingen debatten werd wel gesproken over kernenergie en daar zijn voornamelijk de rechtse partijen best wel voorstander van kernenergie. Maar alsnog, dat zegt niet alles. Ehm, als er toch blijkt dat er te weinig geld is, dan zou dat ook nul kunnen worden. Ook de huidige plannen kunnen ook gewoon in één keer afgeblazen worden. Maar het besluit moet nog genomen worden of ze er uit gaan komen of niet.

Interviewer: Ja oké. Dus het is ligt allemaal nog best wel onduidelijk in de toekomst.